

Ik kan zingen.....?!

**Een onderzoek naar de invloed van de leerkracht
op het huidige zangonderwijs**

Hester Moll

Ik kan zingen.....?!

Een onderzoek naar de invloed van de leerkracht op het huidige zangonderwijs

Primair onderwijs

Auteur:	Hester Moll
Studentnummer:	080931
School:	Christelijke hogeschool Ede
Opleiding:	Leraar basisonderwijs (Pabo)
Begeleider:	Ronald de Graaf

Ede, Juni 2012

Inhoudsopgave

Inleiding.....	6	
Hoofdstuk 1: De invloed van de leerkracht		
1.1. Goed leraarschap	8	
1.1.1. De persoon en vakinhoudelijke kennis.....	8	
1.1.2. Interventies	8	
1.2. Rol van de leerkracht.....	9	
1.2.1. De gastheer: de les starten.....	9	
1.2.2. De presentator: aandacht vragen	10	
1.2.3. De didacticus: instructie geven	10	
1.2.4. De pedagoog: orde houden.....	10	
1.2.5. De afsluiter: de les afsluiten	11	
1.3. De motivatie van leerlingen	11	
1.3.1. Twee motivatiegroepen	12	
1.4. Verwachtingen van leerlingen bij goed leraarschap	12	
1.4.1. Sturing en eerlijkheid	12	
1.4.2. Respect en echtheid	13	
1.4.3. Interesse en humor	13	
1.4.4. Creativiteit en zelfvertrouwen	13	
1.4.5. Ondersteuning en flexibiliteit.....	14	
1.4.6. Deskundigheid en (zelf) reflectie.....	14	
1.5. Conclusie	15	
Hoofdstuk 2: Het zangonderwijs		16
2.1. Klank-vorm-betekenis model	16	
2.1.1. Klank	16	
2.1.2. Vorm en betekenis	17	
2.2. Het model van de innerlijke klankvoorstelling.....	17	
2.3. Conclusie	18	
Hoofdstuk 3: Lesmethodes muziekonderwijs		19
3.1. Lesmethode: ‘Moet je doen’	19	
3.2. Lesmethode: ‘Stepping Tones’	20	

3.3. Muziekmethode: ‘Vier muziek met’	21
3.4. Muziekmethode: ‘Meer met muziek’	21
3.5. Conclusie	21
Hoofdstuk 4: Onderzoeksopzet	23
Hoofdstuk 5: Praktijkonderzoek.....	24
5.1. Brommers in het zangonderwijs	24
5.2. Voormeting.....	25
5.3. Het experiment	26
5.3.1. Het experiment met de theorie van Slooter	26
5.3.2. De gegeven les zonder de theorie van Slooter.....	29
5.4. Nameting.....	31
5.5. Conclusie	31
5.6. Suggesties	32
Hoofdstuk 6: Eindconclusie	34
Hoofdstuk 7: Discussie en aanbevelingen.....	36
Hoofdstuk 8: Samenvatting.....	37
Literatuurlijst	38
Bijlagen	40
Bijlage 1: criterialijst brommers	40
Bijlage 2: powerpoint experiment.....	41
2.1. Les met theorie.....	41
2.2. Les zonder theorie	43
Bijlage 3: vragenlijst	45

Inleiding

Veel leerkrachten hebben de wil om het beste uit iedere groep te halen. Maar hebben leerkrachten ook de wil om optimaal alles uit de groep te halen op elk vakgebied? Ik merk namelijk dat zingen in het muziekonderwijs vaak als ontspanning en gewoonte wordt gezien. Hierdoor wordt er minder aandacht gegeven aan het 'leren zingen'. Echter zingen heeft invloed op een positieve sfeer in de klas¹ en vanuit de landelijke kerndoelen en leerlijnen moet het 'leren zingen' aan bod komen per leerjaar. De vraag die bij mij opkomt is of elke leerkracht zich bewust is van de invloed die hij heeft op een groep in het huidige zangonderwijs.

Vanuit mijn passie voor het lerarenvak en zingen leidt dit tot de volgende hoofdvraag voor mijn literatuuronderzoek: "Wat is de invloed van de leerkracht op het huidige zangonderwijs in de basisschool?"

In mijn literatuuronderzoek wordt er allereerst gekeken naar de invloed van de leerkracht binnen een groep. Zo wordt er gekeken naar goed leraarschap, de verschillende rollen van de leerkracht, de leerkrachtvaardigheden bij motivatie en naar de verwachtingen van leerlingen naar leerkrachten. Daarnaast wordt er gekeken naar het huidige zangonderwijs. Dit aan de hand van de didactiek rondom zang in het muziekonderwijs. Tenslotte worden de huidige lesmethodes geanalyseerd en met elkaar vergeleken rondom het muziekdomein: zang. Door al deze drie aspecten aan het eind met elkaar te verbinden ontstaat er een beeld over de invloed van de leerkracht op het huidige zangonderwijs vanuit de literatuur.

Doordat de invloed van een leerkracht op het zangonderwijs breed is te interpreteren, leidt dit tot een verfijning van mijn hoofdvraag voor mijn praktijkonderzoek.

Zo wordt er in het praktijkonderzoek ingegaan op één aspect uit de leerlijn zingen namelijk: zuiver zingen, of met andere woorden: zingen op juiste toonhoogte. Vanuit de literatuur wordt één theorie praktisch toegepast in mijn praktijkonderzoek. 'De vijf rollen van de leerkracht' van Slooter. In deze theorie staan de handelingen van de leerkracht centraal die worden gekoppeld aan het zangonderwijs. Door deze twee aspecten aan elkaar te verbinden leidt dit de volgende hoofdvraag voor mijn praktijkonderzoek:

Kan de theorie van Slooter bij zangonderwijs in groep 4, gericht op brommers, verbetering geven op het onderdeel: zingen op juiste toonhoogte?

In het praktijkonderzoek wordt er allereerst gekeken wat er onder brommers wordt verstaan vanuit de literatuur. Daarnaast wordt er een experiment uitgevoerd met brommers in groep 4. Op vier verschillende basisscholen wordt er in groep 4 een les gegeven met of zonder de theorie van Slooter. Na aanleiding van dit experiment wordt er gekeken of de brommers, die zijn vastgesteld in de voormeting, verbetering geven op het onderdeel: zingen op juiste toonhoogte. Zo worden de resultaten met elkaar vergeleken waardoor er conclusies worden vastgesteld en de hoofdvraag beantwoord kan worden.

¹ M. van der Sluis, *Zingen in de klas. Een onderzoek naar de invloed van zingen op de sfeer in een klas* (Ede: Christelijke hogeschool Ede, 2010)

Ik eindig het onderzoek met een eindconclusie waarbij de koppeling tussen de literatuur en de praktijk zichtbaar wordt.

Mijn doel van dit onderzoek is leerkrachten bewust maken van hun invloed binnen een groep. Daarmee doel ik op hun eigen handelen in het zangonderwijs. Waarbij de theorie van Sloot: 'vijf rollen van de leerkracht' een goed meetinstrument is om die handelingen ook bewust toe te passen in de praktijk.

Mijn hypothese is dat er verbetering zichtbaar is bij brommers op het onderdeel: zingen op juiste toonhoogte mits de leerkrachten heel gemotiveerd gebruik maken van de theorie: 'De vijf rollen van de leerkracht' van Slooter.

Ede, juni 2012

© Hester Moll

Hoofdstuk 1: De invloed van de leerkracht

Elk individu heeft zijn eigen overtuigingen. Op basis van deze overtuigingen vormt de mens zijn gedrag en identiteit. “Gedrag wordt aangestuurd door onze overtuigingen en onze identiteit. Zo hebben we een mening over wie we zijn en over wie we graag willen zijn. Gedrag wordt aangestuurd door wat we diep van binnen vinden, willen en denken. In onze overtuigingen ligt de oorsprong van ons gedrag. Het gedrag van leerkrachten wordt ook onder andere bepaald door verwachtingen van anderen. De leerkracht moet zich een bepaalde beroepshouding eigen maken.”²

Het is belangrijk dat er een evenwicht te vinden is tussen wie je moet zijn als leerkracht en wie je wilt zijn als leerkracht. Want uiteindelijk willen we allemaal naar goed onderwijs waarbij goede leerkrachten onmisbaar zijn.

1.1. Goed leraarschap

Er zijn veel leerkrachten werkzaam in het basisonderwijs. Alleen wanneer is er sprake van goed leraarschap? Hans van Gennip en Gerrit Vrieze signaleren drie basiscomponenten van goed leraarschap. Zo is volgens hun theorie een leerkracht: een persoon, iemand met vakkennis en met eigen interventies.³

1.1.1. De persoon en vakinhoudelijke kennis

De leerkracht als persoon heeft alle aspecten op het gebied van persoonlijkheid, motivatie, attitude en verwachtingen die de leerlingen hebben van de leerkracht. Deze karakter en persoonskenmerken zijn onder andere zichtbaar in het pedagogisch handelen zoals bijvoorbeeld het communiceren met leerlingen. Het kenmerk dat zichtbaar is bij bijna elke leerkracht is de wil, die er van binnen is, om de leerlingen ten maximale te laten presteren. De leerkracht als persoon is dus voor een iedere leerkracht anders omschreven. Iedere leerkracht blinkt uit op zijn of haar eigen manier in persoonlijke kwaliteiten en dat maakt de ideale leraar tot een unieke verschijning voor de klas. Ook staat de leraar in dienst van het verwerven van vakinhoudelijke kennis en op het behalen van prestaties en leerwinst. Een leerkracht wordt volgens dit component beschreven als iemand die vakinhoudelijk is opgeleid is en de vakken die hij geeft ook beheerst.

1.1.2. Interventies

Het is de taak van iedere leerkracht om kennis over te brengen aan zijn leerlingen. Zo heeft een leerkracht ook zijn interventies. Er zijn twee soorten interventies: kennisoverdracht en kennisconstructie. Onder kennisoverdracht horen bijpassende interventies zoals: orde, de rust handhaven in de klas, gestructureerd te werk gaan, heldere presentatie geven van de stof, het stellen van heldere doelen en de doelen evalueren met de kinderen.

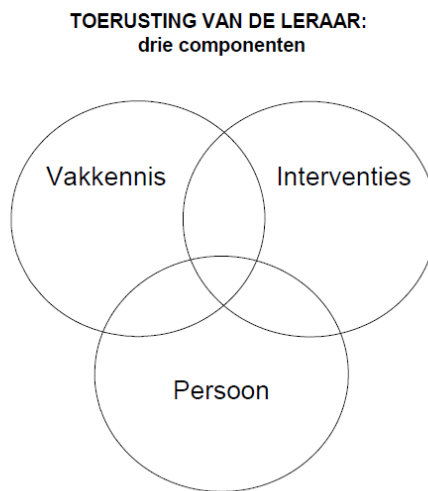
Onder kennisconstructie staat het nieuwe leren centraal. De leerkracht heeft bij deze interventie een begeleidende, coachende rol. Interventies als zelfstandig leren en leren door verschillende werkvormen staan hierbij centraal.

² Martin Slooter, ed. *De vijf rollen van de leerkracht*, (Amersfoort: CPS, 2009), p10-12

³ Hans van Gennip, ed. *Wat is de ideale leraar. Een studie naar vakkennis, interventie en persoon*. (Nijmegen: ITS- radboud universiteit, 2008), p17-19

Deze drie componenten zijn niet drie losgekoppelde componenten. Het overlapt elkaar. Deze overlapping wordt goed zichtbaar in het model van de drie componenten van goed leraarschap⁴

Drie componenten van goed leraarschap

Wanneer een leerkracht al deze drie componenten ter beschikking stelt is er volgens deze theorie sprake van goed leraarschap. Er komt namelijk een evenwicht tot stand. Als dit evenwicht wordt verstoord is het niet meer één geheel met als gevolg: slecht leraarschap. Een voorbeeld: de leerkracht bezit veel vakinhoudelijke kennis, maar niet de wil om de leerlingen te laten presteren (kennisoverdracht). Dan is de hele drietak uit evenwicht. Dit zal ook terug te zien zijn in de resultaten en het gedrag van de leerlingen en in het leraarschap van de leerkracht. Om het juiste evenwicht te vinden vind ik het belangrijk om als leerkracht te reflecteren op de eigen handelingen als persoon, over de vakkennis en de interventies tijdens het geven van een les.

1.2. De rol van de leerkracht

Volgens Martin en Marie Sloomer vervult een leerkracht een bepaalde rol. Zij signaleren vijf rollen in het vak als leerkracht. Zo bezit volgens hun theorie de leerkracht de rol als: gastheer, presentator, didacticus, pedagoog en afsluiter.

1.2.1. De gastheer: de les starten

In deze rol staat het contact maken met de leerlingen centraal. Contact maken is bepalend voor het verloop en het effect van de les. Een goede interactie tussen leerkracht en leerlingen leidt tot sterkere betrokkenheid. Dit heeft weer gevolg op de inhoud van de voorbereide les. Het is als gastheer belangrijk om duidelijk te maken dat er een positieve aandacht uitgaat naar de leerlingen. Het is van belang dat de gastheer specifiek gedrag vertoont. Dat hij zegt wat hij gaat doen. Een goed contact vormt de basis voor het beïnvloeden van de ander in een doelbewuste richting. Het is belangrijk om afgestemd te zijn op de ander, op dezelfde golflengte te zitten. Dit om de ander te kunnen leiden naar een plek die de leerkracht voor de leerlingen in gedachten heeft. Er kan niets worden overgebracht als de zender en de ontvanger op verschillende frequenties zitten. Gelijk zijn

⁴ Gennip, p19

aan of één zijn met de ander is plezier. Dit wil niet zeggen dat de leerkracht gelijk is aan de leerlingen maar wel dat de leerkracht en zijn leerlingen dezelfde richting in kijken.⁵

1.2.2. De presentator: aandacht vragen

De presentator zorgt ervoor dat de aandacht op hem ligt terwijl de boodschap wordt overgebracht. Zo verplaatsen de leerlingen de aandacht die ze voor elkaar hebben, naar de leerkracht. In deze rol als presentator moet de leerkracht zich opstellen als leider. Het gaat erom dat de leerkracht aandacht krijgt en dit ook vasthoudt zijn hele les. Het gevolg hiervan is het ontstaan van leiderschap. De rol als presentator is vooral energiek en non-verbaal krachtig. Aan de start van een nieuw leerjaar is het belangrijk om bewust gebruik te maken van deze rol. De leerlingen kennen de leerkracht namelijk nog niet. Wel gaan ze er van uit dat de leerkracht deskundig is. Ook non-verbaal is het essentieel dat de leerkracht uitstraalt dat hij de leider is. Dit kan op een energieke, enthousiaste, vriendelijke, oprechte, duidelijke en dwingende manier. Zo kan de leerkracht bijvoorbeeld gebruik maken van een pakkende openingszin. Dit om aan te geven dat de les is begonnen. Een cruciaal moment in de fase van aandacht krijgen en dit ook te blijven houden, is het moment waarop de presentatie wordt onderbroken. Het is belangrijk om als leerkracht er gelijk bovenop te zitten. Dit laat zien dat de leerkracht de leiding en de regie in handen heeft. Het is belangrijk dat de leerling ook daadwerkelijk stopt. Daarom is het belangrijk om bij correctie de aandacht op de betreffende leerling volledig te behouden. Ook is het belangrijk om de doel en de inhoud van de les aan te geven. Hierdoor weten de kinderen wat ze kunnen verwachten, wat ze gaan leren en gaan zo eerder doelgericht aan het werk.⁶

1.2.3. De didacticus: instructie geven

In deze rol brengt de leerkracht de leerstof over op zijn leerlingen. De didacticus weet zijn leerlingen te motiveren, geeft instructies en biedt passende werkvormen aan. Het is belangrijk dat er een bepaalde structuur aanwezig is in de instructie. Een voorbeeld: wat moeten de leerlingen doen – hoe moeten ze dat doen – hoelang krijgen ze hiervoor de tijd – welke hulp kunnen ze verwachten of mogen ze gebruiken – wat moeten ze doen als ze klaar zijn – wat wordt er met de opbrengst van de activiteit gedaan. Soms is het handig om de instructie nog een keer in het kort te laten herhalen door één van de leerlingen.

In deze rol wordt duidelijk dat de leerkracht zijn vak verstaat en vakinhoudelijk iets te bieden heeft aan de leerlingen. Ook wordt zichtbaar of de leerstof goed wordt overgedragen en of de leerkracht in staat is om het leerproces van de leerlingen individueel en als groep te sturen en te begeleiden. Het is belangrijk om een evenwicht te vinden tussen de interactie met de leerlingen en de vakinhoudelijke kennis die de leerkracht de leerlingen meegeeft tijdens de lessen.⁷

1.2.4. De pedagoog: orde houden

Deze rol is niet gebaseerd op één specifieke fase van de les. Deze rol is van belang gedurende de hele les. De rol van de pedagoog komt dan ook terug in alle andere rollen van de leerkracht. De pedagoog creëert een veilig klimaat doordat de leerkracht de leerlingen positief benaderd. De leerkracht corrigeert ongewenst gedrag en overtredingen van leerlingen op passende wijze. Vaak wordt er gebruik gemaakt van de drieslagregel: de leerkracht benoemt het ongewenste gedrag, hij benoemt de regel, en hij benoemt het gewenste gedrag. Bijvoorbeeld: ik hoor je tikken, de regel is dat je stil

⁵ Sloomer, p.23-30

⁶ Sloomer, p.39-41

⁷ Sloomer, p.58-60

werkt, stop daar mee. Als pedagoog is het belangrijk om te zorgen voor duidelijke, realistische en sociaal geaccepteerde regels. Ook is consequent handelen van de leerkracht hierin van belang. Een veilig klimaat is ook vaak een voorwaarde voor sterkere betrokkenheid van de leerlingen.⁸

1.2.5. De afsluiter: de les afsluiten

In deze rol evalueert de leerkracht samen met zijn leerlingen het proces, het doel en de inhoud van de gegeven les. Dit om de les tot een geheel te maken. Het voordeel daarvan is een herkenbaar moment geven voor de leerlingen dat de les is afgelopen. Het gedrag van de leerkracht is herkenbaar en dat is voor de leerlingen vertrouwd en veilig. Evaluatie door de leerkracht geeft een goed en duidelijk beeld hoe de les is geland bij de leerlingen. Door te evalueren wordt de rode draad van de activiteit inzichtelijker. Het is belangrijk dat de leerkracht samen met de leerlingen terugblijkt op het leerproces, omdat leerlingen zich daardoor bewust worden van hun eigen leerontwikkeling. Door samen met de leerlingen te evalueren op het leerproces bevordert dit de opbrengst van de aangeleverde lesstof. Doordat leerlingen zich bewust worden van hun handelen, krijgen ze de mogelijkheid om hun handelen bij te stellen om zo hun eigen leerproces te sturen.⁹

Vanuit de theorie van Sloomer blijkt dat de leerkracht veel invloed heeft op een groep. Zo toont de leerkracht leiderschap doordat de leerkracht zich bewust is van de vijf rollen. Door bewust de les te starten als gastheer en de les te eindigen als afsluiter biedt het de leerkracht een bewuste houding in zijn handelen en daardoor ook houvast. Voor de leerlingen biedt het een duidelijke structuur. Zo weten ze precies wanneer de les eindigt en wanneer de les is afgelopen. Hierdoor verdient de leerkracht van zijn leerlingen ook het leiderschap en daarmee het gezag op de groep en kan de leerkracht veel invloed uitoefenen op een groep.

1.3. De motivatie van leerlingen

De definitie van motivatie is volgens Paul Pintrich en Dale Schunk: "Motivatie is het proces waarbij doelgerichte activiteiten worden aangespoord en worden volgehouden."¹⁰

Als reactie hierop schreef Nelleke Bokhove het volgende: "Volgens de hierboven genoemde omschrijving van het woord motivatie wordt motivatie niet als een product gezien maar als proces. Motivatie is niet te observeren. Het is alleen zichtbaar bij acties. Motivatie heeft te maken met doelen stellen. Ieder mens heeft zijn eigen persoonlijke doelen. Voor het behalen van persoonlijk doelen is motivatie nodig. Uiteindelijk kom men dan tot verschillende activiteiten om zo het doel te behalen. het doel. De motivatie beïnvloedt de mate van de activiteit. Aansporing en volharding zijn nodig om aan een bepaald doel te werken. Veel doelen worden immers pas bereikt op lange termijn."¹¹

Motivatie is alleen zichtbaar bij acties. Voor veel mensen is het echter wel moeilijk om doelen te stellen, omdat het niet gelijk zichtbaar is. Daarom is er aansporing en volharding nodig. Ook in subdoelen denken helpt om tot het uiteindelijke doel te komen. Hierdoor blijft de focus sterk gericht

⁸ Sloomer, p.75-78

⁹ Sloomer, p.97-99

¹⁰ Paul R. Pintrich, ed. *Motivation in Education. Theory, Research, and Applications*. (Upper Saddle River: Merrill Prentice Hall, 2002), p.2

¹¹ Nelleke Bokhove - van Wensveen, *Motivatie in de klas*. (Amersfoort: Kwintessens, 2011), p.12

op het uiteindelijke doel en door het behalen van subdoelen blijft de motivatie om tot het uiteindelijke doel te komen ook aanwezig.

1.3.1. Twee motivatiegroepen

Motivatie kan in twee groepen worden verdeeld. Allereerst de intrinsieke motivatiegroep. Deze groep van motivatie komt van binnenuit. Iemand is vanuit zichzelf bezig aan een taak. Het individu wil vanuit zichzelf nieuwe dingen leren en nieuwe ontdekkingen doen. Het individu heeft, vaak onbewust, controle over zijn eigen ontwikkeling. Er is dan ook niet veel actie nodig om intrinsiek gemotiveerde leerlingen aan de gang te krijgen. Leerlingen die intrinsiek gemotiveerd zijn, zijn geïnteresseerd in de taak. Hierdoor vertonen ze een groter doorzettingsvermogen, creativiteit en zelfvertrouwen. Ook leidt intrinsieke motivatie tot een grondige analyse van de leerstof. De leerstof wordt georganiseerd en gestructureerd. Dit leidt vaak tot betere prestaties.

De tweede motivatiegroep is de groep van de extrinsieke motivatie. Bij deze groepen komt de motivatie van buitenaf. Een leerling voert een leertaak alleen uit om een beloning te krijgen of straf te ontwijken. Leerlingen met deze vorm van motivatie komen zelden tot positieve effecten. Vaak zijn deze leerlingen meer op de uitkomst van het leren gericht dan op het proces. De leerlingen zoeken een gemakkelijke weg om een voldoende te halen. Deze leerlingen zijn meer afhankelijk van externe factoren. Zoals complimenten, aanmoedigingen en beloningen. Ook is het bij deze groep een meerwaarde als de nadruk in de les ligt op beheersingsdoelen in plaats van prestatiedoelen. Als de leerlingen namelijk zelf invloed hebben op de doelen die gesteld worden, kan dit motiverend werken.¹²

De leerkracht geeft veel sturing bij de beide motivatiegroepen. Zo heeft de leerkracht een taak van sturing bij de intrinsieke motivatiegroep. Bij de extrinsieke groep heeft hij de taak om invloed uit te oefenen op externe factoren zoals de genoemde complimenten, aanmoedigingen en beloningen. Om als leerkracht de aandacht bij leerlingen te vergroten is het echter wel belangrijk om zelf gemotiveerd en enthousiast te zijn. Een gemotiveerde enthousiaste leraar heeft namelijk een positieve invloed op de motivatie van de leerlingen. De leerlingen zullen, gedreven door het enthousiasme van hun leraar, meer aandacht hebben voor de les en deze aandacht ook langer vasthouden. Door bewust bezig te zijn met verschillende motivatiestrategieën zal de leerkracht de motivatie onder leerlingen zien toenemen en zal dit een resultaat zijn op de invloed die de leerkracht heeft uitgevoerd op een groep. Namelijk het stimuleren van het leerrendement van de leerlingen.¹³

1.4. Verwachtingen van leerlingen bij goed leraarschap

Volgens Ivo Mijland verwachten leerlingen veel van leerkrachten. Hij beschrijft twaalf aspecten die leerlingen van leraren verwachten. Al die aspecten zullen volgens hem ook leiden tot ordelijk gezag.¹⁴

1.4.1. Sturing en eerlijkheid

Sturing in de les betekent veiligheid en vertrouwen. Sturing is wat anders dan macht. Sturing is gezag uitoefenen op de klas. De leerkracht maakt hierbij gebruik van de mening van de leerlingen. Leerlingen willen graag orde en willen ook graag meedenken. Sturing betekent, vooral in het begin,

¹² Bokhove-van Wensveen, p.14

¹³ Bokhove-van Wensveen, p30-33, p45

¹⁴ Ivo Mijland, *Orde gevraagd*. (Esch: Quirijn, 2008), p7-9

dat de leerkracht al bij de kleinste verstoring ingrijpt met prikkelende reacties. Ook door eerlijkheid creëert de leerkracht vertrouwen. Leerlingen leren er juist van als volwassenen ook fouten maken. Door eerlijkheid oogst de leerkracht waardering. Wel moet de leerkracht hierin zijn grenzen aangeven zodat zijn leiderschap niet wordt verstoord.¹⁵

1.4.2. Respect en echtheid

Respectvol handelen betekent dat de leerkracht nooit een leerling afwijst. Het is belangrijk dat een leerkracht ervan uit gaat dat hij de professional is en de leerlingen nog midden in hun ontwikkeling zitten. Hierdoor kijkt de leerkracht vanuit een heel ander perspectief. Respect betekent dat de leerkracht probeert vriendelijk te blijven tegenover de andere. Waar respect beloond wordt met respect wordt vriendelijkheid ook met vriendelijkheid beloond en met vriendelijkheid bouwt de leerkracht aan een relatie met de groep. Als we het hebben over echtheid bedoelen we twee verschillende aspecten: leraren moeten doen waar ze goed in zijn en ze moeten hun kwaliteiten en hun valkuilen nooit uit het oog verliezen. Authentiek leiderschap is dan ook van belang. De leerkracht laat dan zien wat zijn sterke en zwakke punten zijn. Zo werken er in het onderwijs chaoten, perfectionisten, creatieve mensen en humoristen met allemaal hun eigen echtheid.¹⁶

1.4.3. Interesse en humor

Leerkrachten die orde vragen, kunnen veel winst boeken door interesse te tonen in de leerlingen. Dat begint al bij het leren van de namen. Geïnteresseerde leerkrachten gaan op zoek naar de leefwereld van de kinderen in de klas. Het is daarom belangrijk om kinderen de ruimte te geven om hun verhaal te kunnen vertellen. Ook humor is een krachtig middel om tijdens de les van de dagelijkse bezigheden te ontstressen het onderling vertrouwen te verruimen. Het is een prima middel om het relativiseringsvermogen te vergroten van de leerlingen. Humor geeft verbinding. Als je samen kunt lachen, versterkt dat het groepsgevoel. Humor neemt drempels weg die op een andere wijze vaak niet weg te nemen zijn. Leerkrachten die orde vragen kunnen met humor ontzettend veel bereiken. Humor geeft een positieve blik op de dagelijkse gebeurtenissen in het klaslokaal.¹⁷

1.4.4. Creativiteit en zelfvertrouwen

Het is belangrijk dat leerkrachten de methode zien als een leidraad met invulling van hun eigen creativiteit. Want hoe creatiever de leerkracht de lesstof aanbiedt, des te enthousiaster de leerlingen worden. Daarom is het belangrijk dat de leerkracht de stof betekenisvol aanbiedt zodat het inhoud krijgt bij hun leefwereld. Hierdoor krijgt een leerkracht ook orde, maar houdt hij bovendien rekening met de verschillende leerstijlen van kinderen. Creatieve leraren staan niet alleen open voor hun eigen creativiteit, maar hebben ook interesse in de creativiteit van de leerlingen. De leerkracht is de stuurman, maar het personeel mag ook wat zeggen. Ook is het belangrijk dat de leerkracht vertrouwen uitstraalt naar de groep. De lichaamshouding van de leerkracht verraadt of je de klas wilt vertrouwen als de leerkracht ze loslaat. Als de leerkracht al snel zegt: dit is één van de moeilijkste vakken, krijgen de leerlingen al snel een knauw in hun zelfvertrouwen. Leerkrachten die vertrouwen uitstralen, durven zo nu en dan het vertrouwde los te laten. Niet omdat ze het vertrouwde niet goed genoeg vinden, maar omdat ze merken dat vertrouwen geven aan anderen een positieve ontwikkeling geeft in een groep. Is er geen vertrouwen in de leerlingen, dan kunnen de leerlingen de leerkracht ook niet snel vertrouwen. Vertrouwen kan een leerkracht op verschillende manieren

¹⁵ Mijland, p13-16, p21-23

¹⁶ Mijland, p29-32, p37-39

¹⁷ Mijland, 45-48, 53-56

geven. De leerkracht heeft in ieder geval de verwachting dat de ander het kan. Vertrouwen is niet alleen het geven van vertrouwen aan de ander, maar betekent ook vertrouwen in de functie als leerkracht. Dat vertrouwen straalt een leerkracht ook uit naar de groep. Het is daarom belangrijk dat de leerkracht stevig geworteld voor de groep staat.

Vertrouwen is ook een kwestie van loslaten. Vertrouwen hoort bij gezag en wantrouwen hoort bij macht. Bij macht staat het eigen belang boven alles en vertrouwt de leerkracht eigenlijk alleen maar op het eigen kunnen. Bij gezag en vertrouwen kijkt de leerkracht naar het geheel en de belangen van iedereen.¹⁸

1.4.5. Ondersteuning en flexibiliteit

Ondersteuning begint altijd bij het zoeken naar het verhaal van de leerling. De eerste stap naar steun geven is het geven van ruimte. Steun geven betekent verder dat de leerkracht stil durft te zijn. Stil zijn is de meeste ruime vorm van ruimte geven. Steun betekent dat de leerkracht bereid is om de stof nog eens uit te leggen, dat de leerkracht luistert naar een lastige vraag uit de klas, dat hij meedenkt als een leerling ruzie heeft. Steun geven betekent vooral: willen luisteren naar de waarheid van de ander. Van daaruit kan er pas echt steun worden gegeven. Steun betekent dat de leerkracht tips geeft. Zo kan de leerling zelf bepalen of hij er iets mee kan. Een open luisterhouding is de beste manier. Leerkrachten die ruimte en tijd vrijmaken voor leerlingen die om steun vragen, merken in ieder geval dat ze in aanzien stijgen. Ook dingen noemen wat vaak goed gaat geeft een hoop ondersteuning. De leerkracht ondersteunt hiermee het leerproces. Veel leerkrachten denken voor de leerlingen, maar leerlingen kunnen ook prima zelf denken. Daarom is flexibiliteit voor zowel de leerkracht als de leerling een uitdaging. Flexibel zijn wil zeggen dat de leerkracht bereid is om zijn programma los te laten als dat leidt tot meer aandacht. Leerlingen komen in eerste instantie niet naar school om te leren. Hun eerste behoefte is om erbij te horen. Ze willen gezien worden, aandacht krijgen en contact hebben met de klasgenoten en met de leraren. Flexibele leraren zijn uitstekend in staat om de verborgen agenda van de leerlingen te lezen. Investeren in persoonlijke aandacht is ook investeren in onderwijstijd. De leertijd wordt pas effectief als de leerlingen openstaan om te leren. Flexibel zijn heeft dus ook een invloed. Straffen kan op zich een optie zijn, maar wordt pas waardevol wanneer de leerling die straf accepteert en zichzelf van daaruit motiveert om te veranderen. Door flexibiliteit ontstaat er ook een beter contact, waardoor de klas sneller bereid is om harder te gaan werken. Flexibele leerkrachten leren dagelijks van tegenslag en genieten van voorspoed.¹⁹

1.4.6. Deskundigheid en (zelf) reflectie

Om deskundigheid te kunnen delen met leerlingen moet er eerst een band zijn met de groep en moet er goed contact zijn met de leerlingen. Kennis komt pas van pas als de leerkracht in staat is om met de basisbehoeften van elk individu en met de behoeften van de groep rekening te houden. Als die veiligheid er is kan er worden overgaan op kennisoverdracht. Goed onderwijs betekent dat de leerkracht iets te melden heeft over het vak. Deskundigheid betekent ook dat de kennis op een boeiende manier wordt overgebracht. Zodat de informatie aansluit bij hun leefwereld. Zijn de leerlingen niet geboeid dan komt de kennisoverdracht namelijk in het geding. Vaak helpt het om de leerlingen actief te maken in de les. Doormiddel van vragen stellen, aantekeningen te maken etc. Ook reflecteren speelt een centrale rol. Iemand die goed kan reflecteren is in staat terug te kijken op zijn eigen doen en laten. Door regelmatig terug te kijken naar het handelen als leerkracht, ontdekt de

¹⁸ Mijland, p61-65, 69-73

¹⁹ Mijland, p79-82, p87-90

leerkracht zijn sterke en zwakke punten en ziet men waar zijn kansen en valkuilen liggen. Een leerkracht kan reflecteren in zijn eentje (zelfreflectie) of reflecteren als gehele groep. Reflecteren betekent in ieder geval dat je als persoon toegeeft steeds meer te willen leren. Reflecteren betekent dus dat je als persoon een kijkje neemt in je eigen leven, om zo te ontdekken waarom je de dingen doet zoals je ze doet. Het gaat bij reflectie niet over goed of fout denken. Het is geen beoordeling maar een onderzoek. De leerkracht stelt vragen over zijn werkwijze en kijkt naar zijn doen en laten voor de klas.²⁰

Aan de hand van de theorie van Mijland wordt zichtbaar hoeveel leerlingen van leraren verwachten en hoe groot de invloed van een leerkracht op een groep is. Door deze twaalf aspecten toe te passen zal de invloed van de leerkracht toenemen. Dit is een proces en de leerkracht moet er zelf ook open voor staan. De vraag is echter wel: wat is de balans die de leerkracht legt en waar wordt die op gebaseerd?

1.5. Conclusie

Vanuit de theorieën van Gennip, Slooter en Mijland wordt duidelijk dat een leerkracht veel invloed kan hebben op een groep als hij zich bewust is van zijn eigen handelen. De handelingen die in alle drie de theorieën terugkomen zijn: deskundigheid, orde en structuur. Door deze drie aspecten wordt er leiderschap getoond waardoor er ruimte is om vakkennis over te dragen op de leerlingen.

Hierdoor krijgt de leerkracht invloed op de leerontwikkeling van de leerlingen.

Daarnaast heeft de leerkracht invloed op de motivatie en sturing van de leerling. Door sturing van de leerkracht kan dit effect geven op de motivatie van de leerling. Tenslotte wordt zichtbaar dat een leerkracht zich moet opstellen als coach. Als coach begeleidt de leerkracht de leerlingen en helpt hij waar nodig is. Hierbij is het wel belangrijk dat de leerkracht en de leerling de beide richting in kijken. Daarom is het een meerwaarde als er heldere lesdoelen worden gesteld aan het einde van de les en die aan het einde van de les weer worden geëvalueerd. Leerlingen hebben het gevoel nodig dat ze worden gezien door de leerkracht.

Bij de theorie van Mijland vraag ik me alleen wel af waar de balans zit tussen die twaalf verwachtingen van de leerlingen. Juist door te veel of te weinig aandacht te geven aan deze twaalf aspecten kan dit leiden tot slecht leraarschap. Voor elke leerkracht is dit echter anders, omdat geen één leerkracht hetzelfde is. Om bewust om te gaan met de invloed op een groep vind ik dat reflectie wel een belangrijk aandachtspunt is voor elke leerkracht. Hierdoor wordt de leerkracht zich bewust van zijn eigen handelen en kan dit effect hebben op de invloed van een groep.

Uiteindelijk valt of staat dit alles met de individuele persoonskenmerken van de leerkracht. De invloed van de leerkracht ligt grotendeels bij de leerkracht zelf. Een leerkracht kan namelijk zelf bepalen hoe hij invulling geeft aan zijn lessen. Elke leerkracht heeft zijn eigen persoonlijke ontwikkeling en identiteit. De leerkracht maakt zelf keuzes op hoe hij zijn bijdrage wil leveren in het onderwijs en hoe hij daar zijn verantwoordelijkheid voor wilt nemen.

Juist de uniekheid van elke leerkracht zorgt ervoor dat het onderwijs zo uitdagend, maar ook verschillend kan zijn!

²⁰ Mijland, p95-98, p103-106

Hoofdstuk 2: Het zangonderwijs

Het vak muziek bestaat uit vijf categorieën: zingen, luisteren, muziek maken, muziek vastleggen, bewegen. Deze categorieën worden in de didactiek ook domeinen genoemd. De inhoud van het zangdomein omschrijft Rinze van der Lei als volgt: “ De leerlingen ontwikkelen hun muzikaliteit door het zingen van verschillend liedrepertoire. De leerlingen leren onder andere om op juiste toonhoogte te zingen en hoe ze hun stem het beste kunnen gebruiken tijdens het zingen. Ook wordt er rekening gehouden met de betekenis van een lied op expressieve wijze.”²¹

Leerlingen krijgen binnen dit domein dus de ruimte om hun eigen muzikaliteit en creativiteit te ontwikkelen door middel van liedvorm. Dit onder begeleiding van de leerkracht. De inhoud van de lessen die worden gegeven in het muziekonderwijs zijn gekoppeld aan twee theorieën: de theorie van het klank-vorm-betekenis model en de theorie van de innerlijke klankvoorstelling. Deze theorieën worden hieronder toegelicht.

2.1. Klank-vorm-betekenis model

Het zangdomein bestaat, net als de overige muziekdomeneinen, uit drie onderdelen: de klank, de vorm en de betekenis. Deze drie onderdelen vormen de kern van het zangonderwijs. Dit bovengenoemde wordt zichtbaar in het klank-vorm-betekenis model.²²

2.1.1. Klank

Bij klank speelt allereerst de klankduur een rol. Onder klankduur wordt verstaan dat er tijdens het zingen gelet wordt op ritme, maat, tempo, zuiverheid en articulatie. Als de klankduur duidelijk is voor de leerlingen wordt de nadruk gelegd op klankhoogte. Er wordt gekeken in welke toonsoort het lied staat geschreven en in welke toonsoort het lied gezongen kan worden. Hierna wordt er gekeken naar klanksterkte. Bij klanksterkte staat de dynamiek van een lied centraal. Door te zingen in verschillende soorten dynamiek gaat het lied meer spreken tot de kinderen. Tenslotte wordt er overgegaan op

²¹ Rinze van der Lei, ed. *Muziek Meester!* (Amersfoort: Thieme Meulenhoff, 2005), p110

²² Nico Cramer, ed. *Kennisbasis muziek* (2010), p7

klankkleur. Hier wordt aandacht gegeven aan het verhaal en wordt bepaald hoe het lied wordt overgebracht naar de luisteraars.²³

2.1.2. Vorm en betekenis

Bij de vorm van een lied ligt de nadruk op vormprincipes. Er wordt gekeken naar herhalingen in een lied. Zo wordt bepaald hoe vaak een lied gezongen wordt. Daarnaast wordt er naar het contrast gekeken. Naar de tegenstellingen die zichtbaar zijn in een lied. Uiteindelijk wordt ook de emotie van een lied besproken waardoor de variatie van het lied zichtbaar wordt. Als de vormprincipes duidelijk zijn voor de leerlingen wordt er overgegaan op de vormeenheden. Hier komt het motief van het lied naar voren. Er wordt gekeken of er sprake is van een steeds terugkomende melodie die meerdere keren aanbod komt in een lied. Daarnaast wordt er gekeken naar de verschillende manieren hoe een lied ter gehore kan worden gebracht. Bijvoorbeeld in de vorm van een canon.

Tenslotte wordt de betekenis van een lied besproken zodat de kinderen weten wat ze zingen.

Als de leerlingen duidelijk hebben wat de karakters van mensen zijn in het lied en wat voor gebeurtenis er zich afspeelt in het lied krijgt het lied zijn eigen betekenis voor een leerling.²⁴

2.2. Het model van de innerlijke klankvoorstelling

In het muziekonderwijs wordt ook vaak een beroep gedaan op de innerlijke klankvoorstelling. Dit wil zeggen dat al voordat het lied ten gehore wordt gebracht er een bepaald idee rondom het lied ontstaat bij de leerling. Door veel te zingen en door veel kansen te krijgen om naar muziek te luisteren en bepaalde ritmes en melodieën te ontdekken wordt de innerlijke klankvoorstelling vergroot. Zingen is naar binnen gericht. Zingen kan iedereen op zijn eigen manier interpreteren. Zingen wordt opgewekt door de menselijke stem. De toon kan schriftelijk worden weergegeven door een teken wat de duur en de hoogte aangeeft van het lied, maar dit is alleen zichtbaar en niet hoorbaar. Door een eigen interpretatie wordt de innerlijke klankvoorstelling zichtbaar.²⁵

Schematisch wordt de innerlijke klankvoorstelling als volgt weergegeven:

Vorm		Inhoud
Klank	+ Klankeigenschappen (klemtoon en sfeer) =	Betekenis ²⁶

Zingen lijkt veel op taal. Met een taal worden er ook klanken gesproken met de nodige klankeigenschappen waardoor de klank betekenis krijgt. Zo kun je tijdens een gesprek horen of iemand opgewekt is of juist teleurgesteld is. Zo is het ook tijdens het zingen. Door klanken die een bepaalde melodie worden ontstaat er een bepaalde sfeer waardoor zingen ook een betekenis krijgt. Door dit al vroegtijdig aan bod te laten komen wordt er een automatische innerlijke klankvoorstelling gecreëerd.²⁷

²³ Cramer, p8

²⁴ Cramer, p8

²⁵ Frans Roovers, *De aspecten van taal en muziek in een liedtekst*, (1999), p4

²⁶ Roovers, p4

²⁷ Roovers, p5

2.3. Conclusie

Bij het klank-vorm-betekenismodel en bij het model van de innerlijke klankvoorstelling komen alle drie de begrippen: klank, vorm en betekenis aanbod. Bij het model van de innerlijke klankvoorstelling wordt echter de vorm en de klank als één geheel gezien. Zingen wordt namelijk vergeleken met taal. Door woorden uit te spreken in een bepaalde context (vorm) geeft dit betekenis aan de uitgesproken woorden. Volgens dit model is dit ook zichtbaar bij het zingen. Door een lied te horen in een bepaalde context (vorm) krijgen het lied betekenis. Zo staat allereerst de beleving centraal en daarna de eigen interpretatie van het lied. Dit model is er dan ook op gebaseerd dat zingen naar binnen is gericht. De emotie van het kind wordt sterk ten sprake gesteld.

Bij het klank-vorm-betekenismodel ligt dit anders. Hier worden de drie begrippen los gezien van elkaar. Vanuit een theoretische invalshoek wordt het lied geanalyseerd. Hierdoor is er minder sprake van eigen emotie en eigen interpretatie maar meer sprake van theoretische emotie en theoretische interpretatie. Bij dit model is ook elk begrip weer onderverdeeld in verschillende onderdelen. Zo bestaat het begrip klank uit de onderdelen: klankduur, klankhoogte, klanksterkte en klankkleur. Bij het model van de innerlijke klankvoorstelling is dit specifiek het geval.

Doordat elk persoon een ander karakter heeft zorgt dit voor verschil in emotie. Dit zie je ook terug bij het zingen. De één houdt sterk van de beleving tijdens het zingen terwijl anderen liederen puur theoretisch kunnen zingen. In de klas is dit zichtbaar. Elk kind zit namelijk anders in elkaar. Daarom is het belangrijk om als leerkracht een balans te vinden tussen emotie, beleving en theorie bij het zingen. Door de invloed van de leerkracht komt dan elk kind tot zijn recht tijdens het zingen in de klas

Hoofdstuk 3: Lesmethodes muziekonderwijs

Er zijn veel muziekmethodes beschikbaar voor het basisonderwijs. Cultuurplein Nederland heeft in kaart gebracht hoe de muziekmethodes zijn opgebouwd en hoe onder het zangdomein aanbod komt per methode. Enkele methodes worden hieronder besproken.

3.1. Lesmethode: 'Moet je doen'

De lesmethode 'Moet je doen' komt uit het jaar 2007. In alle groepen moeten de kinderen zelfstandig een lied kunnen zingen. Er wordt verschillend repertoire aangeboden van verschillende muziekstijlen. Het principe is dat de leerkracht het nieuwe lied voorzingt en de kinderen luisteren. Als de kinderen zingen, dan luistert de leerkracht. Zo wordt het muzikaal geheugen van de kinderen gestimuleerd en kan de leerkracht goed luisteren of de kinderen het lied correct zingen. Wanneer de kinderen het lied kennen is het verder aan de leerkracht om aandacht te schenken aan de kwaliteit van het zingen, de verbetering en de afwerking. In deze methode geeft geen kant en klare tips. Ook wordt er bij het domein zang meer gedacht vanuit het geheel aanleren van het lied dan vanuit verschillende zinnen aanleren van het lied. Het klank-vorm-betekenismodel komt uitgebreid aanbod in de methode. Dit model vormt onder andere de basis van de inhoud van de les.²⁸

Deze methode is geschreven vanuit de visie van Galperin (1902-1988). Hij ontwikkelde een vijf-fasenmodel waarbij de muziekontwikkeling van kinderen in kaart wordt gebracht.

Fase 1: De oriënteringsfase

In deze fase oriënteren de leerlingen zich op het onderwerp en gaan experimenteren met klankmogelijkheden.

Fase 2: De materiële handelingfase

In deze fase gaan de leerlingen actief met de lesstof aan de gang. Hierdoor worden de kinderen geconfronteerd met muziek. Zo worden ze zich bewust van de muzikale aspecten binnen alle domeinen: zingen, luisteren, spelen, bewegen en lezen en noteren. Zo leren ze ook zelfstandig of onder begeleiding te werken.

Fase 3: De verbale handelingfase

In deze fase verwoorden de leerlingen wat ze hebben ontdekt en wat ze hebben geleerd. De taal wordt gebruikt om de verschillende aspecten, die aan bod zijn gekomen, een naam te geven.

Fase 4: De mentale handelingsfase

In deze fase kunnen de leerlingen stappen in het denkproces overslaan. Ze hoeven bijvoorbeeld niet meer te verwoorden wat de betekenis van een g-sleutel is of waarom een bepaalde klank kort of lang duurt. Dat is al opgenomen in hun denkkader en zo komen ze sneller aan een volgende leerfase.

Fase 5: De handeling verinnerlijking fase

In deze fase worden de verschillende aspecten van muziek verinnerlijkt en gaat het automatisch. Dit komt doordat ze vaak al actief bezig zijn geweest met de stof en de leerlingen worden zo vaak

²⁸ Cultuurnetwerk Nederland, (2011.), geraadpleegd via <http://www.kennisnet.cultuurplein.nl/moet-je-doen-muziek> op 1 december 2011

geconfronteerd met verschillende stijlen muziek. De leerlingen kunnen in deze fase ook een handeling in een andere context uitvoeren.²⁹

Één van de tegensprekers van dit vijf fase model is Piaget. Piaget gaat er namelijk vanuit dat alleen de biologische ontwikkeling invloed heeft op het niveau van het kind. De intelligentie is volgens Piaget puur biologisch bepaald. Galperin heeft samen met Vygotsky kunnen aantonen dat de omgeving van het kind ook invloed heeft op het niveau waarin een kind zich begeeft. Later hebben hersenstructuuronderzoekers het gelijk van de theorie van Galperin kunnen aantonen. Nog steeds vinden sommige leerpsychologen fase 3 overbodig. Galperin vindt deze stap echter noodzakelijk als schakel tussen de materiële en de mentale handeling, omdat de verbale communicatie juist hun taal verrijkt.³⁰

3.2. Lesmethode: 'Stepping Tones'

De lesmethode 'Stepping Tones' komt uit het jaar 2009. De basis van Stepping Tones wordt gevormd door de uitgangspunten van het muziekpedagogische werk van Justine Bayard Ward (1879-1975). Zo zegt hij: "muziek is een essentieel onderdeel van de opvoeding. Dit omdat muzikale vorming leidt tot de harmonische ontwikkeling van het kind. De werkelijke fundamenteën van het menselijk karakter liggen niet in het denkvermogen, maar in de emotie en de wil. Goede muzikale vorming stelt het kind in staat de emoties en de wil op een harmonische manier te ontwikkelen en met het verstandelijk vermogen te verbinden."³¹

Ook de ontwikkeling van de innerlijke klankvoorstelling en het leren gebruiken van de zangstem staan centraal in deze methode. Zo wordt er al in groep 3 de eerste stappen gezet om als groep op toon te zingen..³²

Stepping Tones heeft een aantal doelen opgesteld waar de methode naar toe wil werken in het zangonderwijs:

- De kinderen zijn vertrouwd met hun stem en de mogelijkheden ervan
- De kinderen zijn in staat tot innerlijke klankvoorstelling, wat de basis is voor verdere muzikale ontwikkeling (ze kunnen klank omzetten in tekens en zich bij tekens een klankvoorstelling maken)
- De kinderen kunnen verwerkte leerstof vrij toepassen in zelfbedachte vormen (ze kunnen zelf melodieën bedenken bij een tekst, tekst bedenken bij een melodie)
- De kinderen beschikken over een uitgebreid en gevarieerd liedrepertoire;
- De kinderen zijn in staat in hun vocaal musiceren een sfeer, karakter of stemming uit te beelden.³³

²⁹ Rinze van der Lei, ed. *Moet je doen: muziek*. (Utrecht/Zutphen: Thieme Meulenhoff, 2007) p9-10

³⁰ Jos van der wal, ed. *Identiteitsontwikkeling en Leerlingbegeleiding*, (Bussum: Coutinho, 2006), p168

³¹ Wardcentrum Nederland, *Wardmethode, toen en nu*, Geraadpleegd via: <http://www.wardcentrumnederland.eu/wardtoenennu.pdf> op 1 december 2011

³² Cultuurnetwerk Nederland, (2011.), geraadpleegd via <http://www.kennisnet.cultuurplein.nl/stepping-tones> op 1 december 2011

³³ Wardcentrum Nederland, geraadpleegd via <http://www.wardcentrumnederland.eu/methodiek.pdf> op 1 december 2011

Doordat de methode Stepping Tones heel doelgericht muziekonderwijs wilt geven verwacht deze lesmethode dat de muzieklessen door een vakleerkracht wordt gegeven.

3.3. Muziekmethode: ‘Vier muziek met’

De lesmethode ‘Vier muziek met’ komt uit het jaar 2011. In de onderbouw leren de kinderen basisbegrippen als toonsterkte, toonduur en toonhoogte. Dit wordt vooral aangereikt bij het liedrepertoire. Zang is één van de hoofddomeinen in de onderbouw. Notatie, vorm en meerstemmigheid spelen pas in de bovenbouw een rol. Alle muziekstijlen komen aan bod: pop, jazz, rap etc. Ook is tachtig procent van het liedrepertoire speciaal voor de methode geschreven, dus onbekend. Eerst wordt het lied aangeleerd en daarna gaan de kinderen er actief mee aan de slag. De leerlingen mogen de liederen voorzien van een instrumentale begeleiding, er nieuwe teksten en raps bij verzinnen, er op dansen en bewegen. Het lied geeft ze inzicht in ritmes, stijlen, maten en sferen. Doordat de kinderen zelf met het lied aan de slag moeten gaan wordt hierdoor extra de natruk gelegd op de innerlijke klankvoorstelling.³⁴

3.4. Muziekmethode: ‘Meer met muziek’

De lesmethode ‘Meer met muziek’ komt uit het jaar 2009. Deze methode is een christelijke methode gebaseerd op de reformatorische grondslag. Dat houdt in dat de bijbel als het onfeilbare Woord van God wordt gezien en dat het onderwijs is gebaseerd op diverse reformatorische belijdenisgeschriften. Waaronder de drie formulieren van enigheid.

Zang is een belangrijk begrip in deze methode. Dit met als reden dat er binnen de gereformeerde gezindte vaak veel wordt gezongen. De methode legt dan ook vooral de nadruk op zingen, spelen en luisteren. Zang omvat hierbij stemvorming en repertoireopbouw. Dit is bedoeld ter ondersteuning van het zingen bij godsdienstige vorming en andere algemeen vormende vakken. Het godsdienstige lied wordt alleen wel buiten de muzieklessen gehouden, omdat die liederen zich niet leent voor muziekdidactische bewerkingen. Ook wil deze methode zoveel mogelijk onbewust aan stemvorming doen. Een spelvorm is hiervoor volgens de methode, de meest geschikte werkvorm. Onder stemvorming wordt volgens de methode verstaan: adem, articulatie en de klank. Wanneer er een verbetering nodig is in het zingen van de klas, gaat de leerkracht niet vertellen wat er fout is gegaan. De methode neemt alleen maatregelen tot verbetering.³⁵ Ook het klank-vorm-betekenismodel wordt uitgebreid zichtbaar in de methode. Aan de hand van dit model wordt er inhoud aan de lessen gegeven.

3.5. Conclusie

Er zijn een aantal overeenkomsten zichtbaar in de verschillende lesmethodes. Zo komt in elke lesmethode het zangdomein aan bod en wordt er per methode gebruik gemaakt van een model: het klank-vorm-betekenis-model of het model van de innerlijke klankvoorstelling. In hoofdstuk 2 van dit onderzoek zijn deze twee modellen uitgebreid beschreven en met elkaar vergeleken. Doordat in

³⁴ Cultuurnetwerk Nederland, (2011.), geraadpleegd via <http://www.kennisnet.cultuurplein.nl/vier-muziek-met> op 4 december 2011

³⁵ Cultuurnetwerk Nederland, (2011.), geraadpleegd via <http://www.kennisnet.cultuurplein.nl/meer-met-muziek> op 4 december 2011

hoofdstuk 2 is gebleken dat er veel overlapping zichtbaar was tussen de twee modellen is het ook te verklaren dat er per methode maar vanuit één model wordt gewerkt.

Er zijn echter ook verschillen zichtbaar tussen de lesmethodes. Allereerst zijn er twee methodes geschreven vanuit een visie. De visie van Galperin (1902-1988) en de visie van Ward (1879-1975). Hierin is te zien dat de visie van Ward zich richt op de beleving van muziek. Waardoor ook te verklaren is dat deze lesmethode uitgaat van het model van de innerlijke klankvoorstelling waarbij ook de beleving en de emotie centraal staan. De visie van Galperin is daarentegen veel theoretischer beschreven. Waardoor ook te verklaren is dat de lesmethode: 'Moet je doen' uitgaat van het klankvorm-betekenis model. Daarnaast komt in de lesmethode 'Meer met muziek' niet alle zangstijlen aanbod, omdat de methode is geschreven vanuit een christelijke reformatische identiteit. Daarnaast is ook de rol, die de leerkracht heeft tijdens het geven van de muzieklessen, verschillend. Zo wordt in de lesmethode 'Vier muziek met' de leerkracht gezien als coach, als begeleider. Terwijl juist in de lesmethode 'Stepping Tones' de lessen het liefst door een vakleerkracht worden gegeven. Tenslotte wordt er in de muziekmethode 'Moet je doen' en 'Meer met muziek' verwacht dat de leerkracht zelf aandacht schenkt aan de kwaliteit van zingen in de klas. In deze methodes worden geen handvatten hiervoor gegeven. Daarom is het belangrijk dat de leerkracht zich bewust is van de landelijke leerlijnen. Daar wordt juist wel verwacht dat de leerlingen zuiver leren zingen en dat de leerlingen goed kunnen articuleren.

Muzieklessen worden in het basisonderwijs dus vooral uit lesmethodes gegeven. De leerkracht van de groep verzorgt vaak de lessen. Doordat de leerkracht de lessen zelf geeft heeft hij veel invloed op de groep. De leerkracht bepaald namelijk zelf hoe de lessen worden gegeven. Uiteindelijk ligt het aan de visie, de identiteit en de leerkrachten welke lesmethode er het beste per school past.

Hoofdstuk 4: Onderzoeksopzet

In het literatuuronderzoek wordt er ingegaan op de invloed van de leerkracht op een groep. Verschillende theorieën zijn hierbij genoemd. Al deze theorieën zijn uiteraard niet uitvoerbaar in het kader van dit praktijkonderzoek. Daarom wordt er één theorie behandeld in het praktijkonderzoek: 'De vijf rollen van de leerkracht' van Sloomer. In deze theorie staan de verschillende handelingen van de leerkracht centraal wat praktisch kan worden toegepast op elk vak. Dus ook op het zangonderwijs. In het literatuuronderzoek wordt er ook ingegaan op de didactiek rondom het huidige zangonderwijs. Het klank-vorm-betekenis model werd hierbij genoemd. In dit praktijkonderzoek wordt er één onderdeel van dit model uitvergroot: de klank. In deze groep vallen de brommers. Hierover is nog weinig bekend, maar is wel zichtbaar in elke klas.

4.1. Beschrijving onderzoeksmethode

Allereerst wordt er in dit praktijkonderzoek gekeken wat er onder brommers wordt verstaan vanuit de literatuur. Aan de hand van deze literatuur wordt er een criterialijst opgesteld wat de voormeting zal zijn van het experiment.

Met de vastgestelde brommers in de voormeting wordt er een experiment uitgevoerd waarbij de theorie van Sloomer centraal staat. Er wordt een les gegeven in vier klassen op vier willekeurige scholen met als lesthema: zingen op juiste toonhoogte. Al deze lessen worden gegeven in groep 4. Er is bewust gekozen voor groep 4 omdat de meeste kinderen al goed kunnen lezen en in de muzikale leerlijn komt bij groep 4 het zuiver zingen aan bod. Ook zorgt het voor betrouwbaarheid in het onderzoek omdat het gemiddelde niveau gelijk is.

In twee klassen wordt de les gegeven met de theorie van Sloomer en bij de overige twee klassen wordt dezelfde les gegeven alleen dan zonder deze theorie. Tijdens de gegeven les vullen de kinderen een vragenlijst in. Na de gegeven les wordt er een nameting uitgevoerd onder de brommers doormiddel van de criterialijst die ook is gebruikt in de voormeting. De resultaten worden aan het eind met elkaar vergeleken waardoor er aan de hand van de resultaten conclusies worden vastgesteld.

Het uitvoerende experiment is transparant. In elke fase van de gegeven les wordt beschreven wat de handelingen zijn van de leerkracht. Hierdoor is de inhoud van de les identiek en is het onderzoek betrouwbaar.³⁶ Ook is het experiment valide, omdat in de probleemstelling duidelijk staat beschreven wat er wordt onderzocht en wat daar toe de reden is. Door middel van dit experiment wordt namelijk de hoofdvraag beantwoord.³⁷

Daarnaast is het een kwalitatief experiment met kwantitatieve uitwerkingen. De inhoud van de lessen zijn kwalitatief beschreven en doet de onderzoeker zelf mee aan de verschillende onderwijsactiviteiten. De onderzoeker geeft zelf de twee lessen met de theorie van Sloomer. Bij de overige twee lessen wordt de les gegeven door de eigen leerkracht van de groep. De resultaten van het experiment worden statistisch in kaart gebracht. Zo wordt door middel van dit experiment antwoord gegeven op de hoofdvraag vanuit de praktijk.

³⁶ T. Kallenberg, Ontwikkeling door onderzoek: een handreiking voor leraren (Utrecht/Zuthphen, ThiemeMeulenhoff, 2007), p45

³⁷ Kallenberg, p46

Hoofdstuk 5: Praktijkonderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd in april 2012. Allereerst is er vanuit de literatuur gekeken wat brommers zijn in het zangonderwijs. In de voormeting is daarna het aantal brommers per groep vastgesteld, de doelgroep. Daarna is het experiment uitgevoerd op de doelgroep. Tenslotte is de nameting uitgevoerd. Hierdoor wordt in kaart gebracht of de theorie van Slooter invloed heeft bij brommers in groep 4 op het onderdeel: zingen op juiste toonhoogte.

5.1. Brommers in het zangonderwijs

Er zijn verschillende definities van brommers in het zangonderwijs:

- Brommers zingen op een te lage toonhoogte mee.³⁸
- Brommers zingen onder de melodie. Ze zijn hun tonaal gevoel kwijt. Onder tonaal gevoel wordt verstaan dat de toonhoogte waarin het lied wordt gezongen niet hoorbaar is bij brommers.³⁹
- Brommers zijn niet vertrouwd met het zingen in hun kopstem. Zij vinden het lastig om verschil tussen hoog en laag te horen, zijn vaak motorisch minder ontwikkeld, hebben meestal van huis uit niet de gelegenheid om veel te zingen en zingen op een te lagere toonhoogte dan de rest.⁴⁰

Brommers kunnen zowel kinderen als volwassenen zijn. Het voordeel bij kinderen is dat hun stem nog volop in ontwikkeling is. Bij hun stemontwikkeling is er vooral sprake van de ontwikkeling van de spieren, de stembanden. Bij brommers is namelijk de coördinatie tussen de stembanden en de oren niet optimaal. Dit omdat ze zich niet bewust zijn hoe ze zingen. Dit kan onder andere komen door verlegenheid, niet gemotiveerd zijn tot zingen of overmatig enthousiast zijn. Juist door kinderen bewust te maken van hun stem en hoe hun stem klinkt worden uiteindelijk de meeste bromproblemen opgelost. Dit door middel van stemoefeningen waarbij de kinderen gericht naar zichzelf moeten luisteren en stemoefeningen waarbij kinderen tonen overnemen om zo bewust te voren van hun eigen stembereik.⁴¹ In het onderwijs is het belangrijk dat de verschillende activiteiten rondom brommers in groepsverband worden uitgevoerd. Hierdoor krijgen de brommers in de klas geen uitzonderingspositie. Als dit wel wordt gedaan zou dit kunnen leiden tot schaamte waardoor kinderen niet meer voluit durven te zingen.⁴² De leerkracht speelt hierbij dus een centrale rol. De leerkracht heeft namelijk de leiding over een groep. Die leidt de verbetering van de zangkwaliteit in een groep. Het is daarom belangrijk dat de leerkracht de liederen op de juiste toonhoogte aanleert en zingt. Vaak wordt er met kinderen te laag gezongen. Daarom is het belangrijk dat de begintoon die er staat genoteerd in de methodes ook precies wordt overgenomen. Dit kan door middel van bijvoorbeeld een cd of gitaar. Het toonhoogte-geheugen is van de meeste mensen niet optimaal ontwikkeld en daarom geen betrouwbaar hulpmiddel.⁴³ Ook vanuit de leerlijn zingen wordt aandacht

³⁸ van der Lei, p45

³⁹ Melissa Bremmer, Alle registers open, nieuwe ontwikkelingen in onderzoek naar muziekeducatie (Utrecht: cultuurnetwerk Nederland, 2010), p96.

⁴⁰ Wilma ten Wolde, opleiding voor vakspecialist muziek. Geraadpleegd via <http://www.noordelijkkoorfestival.nl/publicdocs/artikelen/methodiek/brommers.pdf>, p1. 2011

⁴¹ Ten wolde, p2

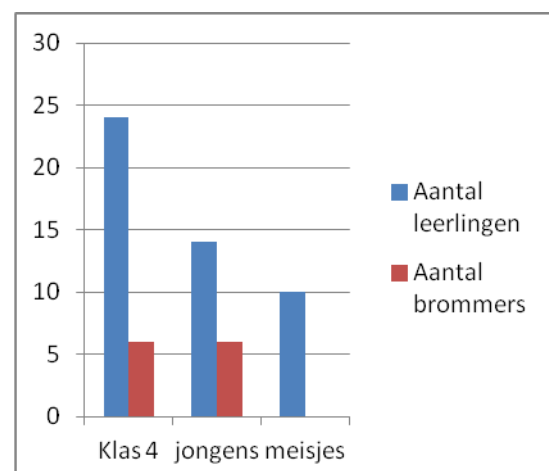
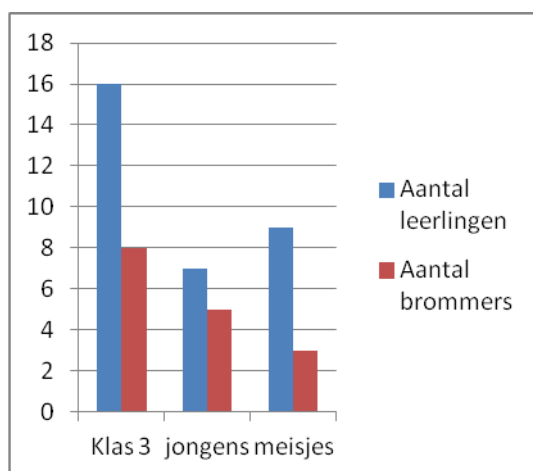
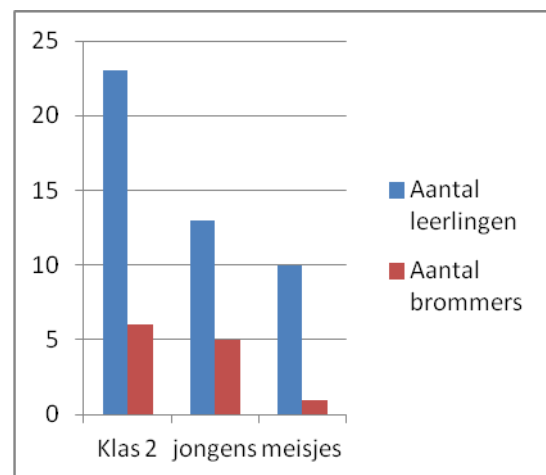
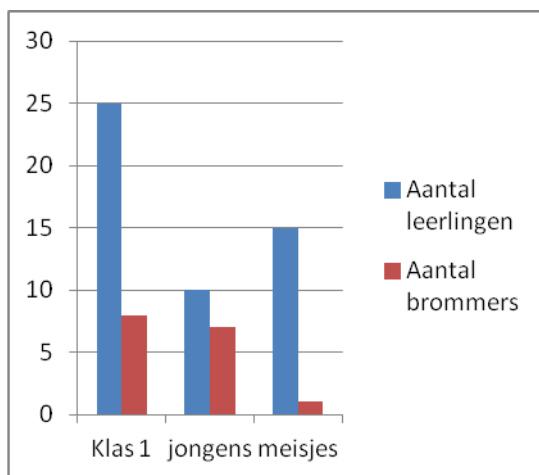
⁴² Van der Lei, p45

⁴³ Van der Lei, p45

gegeven aan de toengebieden waarin de kinderen zingen. Zo moeten de liedjes die gezongen worden bij de kleuters vallen in het toengebied d'-b'. Bij groep 3/4 in c'-c'', groep 5/6 in c'-d'' en in groep 7-8 in het toengebied a-f''⁴⁴. De ' staat voor het bereik wat er van de leerlingen wordt verwacht per leerjaar. Zo betekend f'' dat de leerlingen in groep 8 een stembereik heeft tot de hoge f.

5.2 Voormeting

Vanuit de literatuur is er een criterialijst opgesteld om brommers te signaleren in een groep. Deze is te vinden in bijlage 1. Doormiddel van deze criterialijst is zichtbaar geworden hoeveel brommers er per klas aanwezig zijn. De voormeting is uitgevoerd tussen 2 en 13 april 2012 onder 88 leerlingen van vier christelijke basisscholen in groep 4 in Nederland. Hieronder de resultaten van de criterialijst:

In totaal zijn er 28 brommers gesignaleerd. Als we dit weer onderverdelen in geslacht zijn dit in totaal 23 jongens en 5 meisjes. In klas 1 zijn 70% van alle jongens brommers en in klas 3 50% van alle leerlingen. In de klassen 1,2 en 4 zijn het aantal brommers wat meisjes betreft 0 of 1.

⁴⁴ SLO. Kunstzinnige oriëntatie. *TULE inhouden en activiteiten (2009)*. Geraadpleegd via <http://tule.slo.nl/KunstzinnigeOriëntatie/F-L54b.html>

In klas 1 en 2 wordt het experiment uitgevoerd met de theorie van Slooter. 14 brommers zijn hierbij gesignaleerd. Waaronder 12 jongens en 2 meisjes. In klas 3 en 4 wordt het experiment uitgevoerd zonder deze theorie. Hierbij zijn 14 brommers gesignaleerd waaronder 11 jongens en 3 meisjes. Toevallig zijn deze groepen tegelijk.

5.3. Het experiment

Tussen 16 en 27 april 2012 zijn de lessen gegeven in de vier betreffende klassen. Per klas is er één les gegeven door de leerkracht van de groep of door mijzelf. De twee lessen met theorie zijn door mijzelf gegeven en de andere twee lessen zonder theorie zijn gegeven door de eigen leerkracht van de groep. De lessen zijn klassikaal uitgevoerd. Dit, omdat vanuit de literatuur naar voren kwam dat brommers geen uitzonderingspositie horen te krijgen in de groep. Hieronder wordt de inhoud van de les weergegeven met daarbij de toelichting omtrent de theorie van Slooter. De powerpoint en de vragenlijst die zijn gebruikt in de les zijn te vinden in bijlage 2 en 3.

5.3.1. Het experiment met de theorie van Slooter

Rol 1: gastheer (5min)

- Tijdens de voorbereidingen zorgt de leerkracht ervoor dat elk kind een naamkaartje op zijn tafel heeft liggen. Dit is alleen van toepassing als de namen onbekend zijn. De leerkracht weet van te voren wie de brommers zijn in de klas. Dit is al naar voren gekomen in de zangmeting. Ook zijn alle filmpjes geopend op het digibord.
- Bij binnenkomst staat de leerkracht bij de deur om de leerlingen te verwelkomen.
- Wanneer ze onbekend is voor de kinderen stelt de leerkracht zich voor.
- De leerkracht vertelt hoe hij de communicatie wilt zien tussen de leerlingen en zichzelf. De leerkracht vertelt wat de functie is van het naamkaartje en hoe er met het naamkaartje wordt omgegaan. De leerlingen zetten stil hun naam op het naamkaartje. Vanaf nu kan de leerkracht de leerlingen bij naam benoemen.

Toelichting

Wanneer de leerlingen bij binnenkomst worden verwelkomt door de leerkracht toont de leerkracht zijn leiderschap. Door later de leerlingen te noemen bij naam maakt de leerkracht contact wat zorgt voor toegankelijkheid en benadering. Door op het einde in deze rol afspraken te maken met de leerlingen is de leerkracht duidelijk aanwezig en toont de leerkracht opnieuw zijn leiderschapsgedrag.⁴⁵

Rol 2: presentator (7min)

- De leerkracht vangt de aandacht van de leerlingen door middel van de eerste dia. Drie smileys. En stelt aan de kinderen de vraag: welke smiley past het best bij jou als het gaat om zingen? Leuk/weet ik niet/niet leuk.
- De leerlingen vullen op hun werkblad de vragen 1-7 in. **Vertel erbij dat vraag 8 een vraag is waarover de leerlingen het antwoord nu misschien nog niet weten. Het is de bedoeling dat de leerlingen opschrijven wat ze denken!**

⁴⁵ Slooter, p136

- c. Hierna vertelt en toont de leerkracht het doel van de les en de inhoud van de les. Via een dia van de powerpoint.

Toelichting

Door aandacht te trekken door een pakkende dia kan de aandacht van de leerling gedurende de start van de les worden vastgehouden. Wanneer het doel wordt getoond van de les zorgt dit ervoor de leerkracht doelbewust voor de klas staat. Dit zorgt opnieuw voor leiderschapsgedrag doordat de leerkracht en de leerlingen zich nu bewust zijn waarom deze les wordt gegeven.⁴⁶

Rol 3: didacticus (15min)

- a. De leerkracht legt in het kort uit wat brommers zijn bij het zingen. Hier wordt extra nadruk gelegd op het zingen op de juiste toonhoogte en de koppeling gemaakt naar twee filmpjes. Eerste filmpje: iemand zingt met een harp, winnaar voice of Holland (5.08-5.56). Zingt op de juiste toonhoogte

Tweede filmpje: iemand zingt met ugalille (-0.33). Zingt niet op juiste toonhoogte.

Bij beide filmpjes staat de vraag centraal: wordt er gezongen op juiste toonhoogte? Zo ja waarom? Zo nee waarom niet? Zo worden de verschillen met de leerlingen besproken.

Toelichting

Ik doe dit bewust met een muziekinstrument zodat de kinderen duidelijk horen of het in harmonie is. Want het muziekinstrument waarop gespeeld wordt is wel goed gestemd.

- b. De leerkracht laat opnieuw een kort filmpje zien van het liedje twinkle little star. (In het Nederland is dit "altijd is kortjakje ziek").

Toelichting

Ik doe bewust dit lied in een andere taal. Hierdoor moeten de leerlingen zich meer op de melodie gaan focussen. Hieraan kan de leerkracht gelijk zien of de leerlingen goed kunnen luisteren naar de toon van het liedje. En of ze dus ook begrijpen wat "zingen op de juiste toonhoogte" inhoud.

- c. De leerkracht stelt de vraag: zingt dit kind op de juiste toonhoogte? **Het antwoord op deze vraag vullen ze in op het werkblad bij vraag 9.**
- d. De leerkracht laat het zelfde lied zien. Alleen wordt dit nu wel gezongen door een kind die op de goede toonhoogte zingt. Opnieuw wordt de vraag gesteld: zingt dit kind op de juiste toonhoogte? **Het antwoord op deze vraag vullen ze ook in op de vragenlijst bij vraag 10.**
- e. Nu er aandacht is gegeven op het zingen op juiste toonhoogte worden er een aantal (stem) oefeningen gedaan om de leerlingen bewust te maken van hun eigen stem. De leerkracht vertelt duidelijk wat de functie is van stemoefeningen: training van stembanden waardoor je beter kan zingen op de juiste toonhoogte. De oefeningen worden staande uitgevoerd.

Houding

- Sta ontspannen. Benen iets uit elkaar, je lichaam moet kunnen veren. Voeten wijzen iets naar buiten
- Houd je hoofd recht.
- Laat je schouders hangen.

Spieren

- Uitstrekken of je net uit bed komt
- Kauwbewegingen

⁴⁶ Sloomer, p136

- Diep inademen, uitademen op de ssss
- Diep inademen en uitademen op ff
- Zeggen: pp ff pp ff pp ff met hun handen op hun buik. De ademhaling komt uit de buik.

Toelichting:

Bij elke opdracht wordt er een begrijpelijke uitleg geven. Ook zit er controle op de instructie omdat de leerkracht al gelijk het resultaat ziet van wat hij zojuist heeft uitgelegd. De instructies zijn telkens kort waardoor de kinderen snel aan de slag kunnen. Ook worden er passende werkvormen gebruikt om zo de verschillende lesdoelen te behalen van de les. Kinderen die dit lastig vinden geeft de leerkracht zinvol commentaar om zo ook hen te helpen. Aan de hand van de stemoefeningen geeft de leerkracht les op hun niveau. Er wordt op hun niveau ook begonnen. Hierdoor kunnen alle leerlingen meedoen. Daarna wordt er stukje bij beetje de stemoefeningen naar een hoger niveau getild. De leerkracht richt zich hierdoor op het leren. Het is gelijk hoorbaar en zichtbaar of de kinderen ook de opdrachten begrijpen en kunnen uitvoeren.⁴⁷

Rol 4: pedagoog (15 min)

- a. De leerkracht leert de kinderen het lied do-re-mi aan. Hierbij wordt allereerst verteld hoe het lied wordt aangeleerd bij de leerlingen. De klas wordt in twee groepen verdeeld. Groep 1 zingt het rechterdeel, groep 2 het linkerdeel. Om dit eerst te oefenen zegt de leerkracht het eerst hardop voor in het juiste ritme en daarna zeggen de leerlingen het na. Daarna zingt de leerkracht het lied één keer voor op de juiste toonhoogte. Dit met behulp van het geluidsfragment van youtube.
- b. Daarna wordt het lied **gezongen** met het geluidsfragment via youtube met de gehele klas. Dit filmpje wordt echter niet getoond op het bord. De ene groep zingt heel duidelijk do-re-mi-fa-so-la-ti-do en de overige kinderen zingen de tekst erbij. De laatste twee regels wordt met de gehele groep gezongen.

Groep 1	Groep 2
Do	de do van domino
Re	van repen chocola
Mi	het mini mieren volk
Fa	familie van mama
Sol	die maken we soldaat
La	die laten we maar
Ti	waar woont ie in Tirol

En dan zijn we weer bij Do o o o (1.34)

De groepen kunnen later worden omgewisseld

- c. De leerkracht corrigeert ongewenst gedrag en complimenteert veel leerlingen.

Toelichting

Bij het aanleren van een lied is het belangrijk dat de leerlingen een veilige sfeer om zich heen hebben, dat de leerkracht de kinderen serieus neemt en respect toont naar de leerlingen. Ook corrigeert de leerkracht ongewenst gedrag. Hierbij maakt de leerkracht gebruik van de

⁴⁷ Sloomer, p136

drieslagregel.⁴⁸ Zo laat de leerkracht zijn gevoel 'zien'. Hiermee bedoelt Slooter: boos wanneer iets niet goed gaat, blij als iets wel goed gaat. Het is ook belangrijk dat de leerkracht probleemgedrag identificeert. Dat hij hierop snel en accuraat op regeert. Zo hanteert de leerkracht normen en waarden.⁴⁹ Er is bewust gekozen voor een lied in het toongebied c-c. Volgens de leerlijn zingen voor groep 3/4 is dit ook het toongebied wat de leerlingen goed kunnen zingen. Het liedje is eenstemmig. Ook is het ritmisch vrij eenvoudig en is het lied sterk verbonden met het onderwerp: zingen op juiste toonhoogte. Dit zijn allemaal elementen wat in de leerlijn zingen bij groep 3/4 aanbod moet komen.⁵⁰

Rol 5: afsluiter (15min)

- a. De kinderen vullen de laatste vragen op het vragenblad in. Hierbij geeft de leerkracht duidelijke instructie over het gewenste gedrag van de leerlingen.
- b. De les wordt inhoudelijk afgerond door de les te evalueren. Zo worden de lesdoelen besproken en de ervaringen van de leerlingen gedeeld. Dit wordt op een procesmatig en structurele manier gedaan. De evaluatie en de ervaringen hebben de kinderen ook al ingevuld op hun vragenblad. Toch is het goed om dit ook mondeling te evalueren om zo ook de ervaringen van de andere leerlingen te horen en die van de leerkracht.
- c. De leerkracht sluit de les op tijd af. Alle kinderen leveren het blad in en gaan over op een volgende les die op het programma staat.

Toelichting

Door de les te evalueren krijgen de leerlingen besef van hun eigen leerrendement en hun eigen handelen tijdens de gegeven les. Door de les samenvattend af te ronden weten de leerlingen ook dat de les is afgelopen.⁵¹

5.3.2. De gegeven les zonder de theorie van Slooter

Vorbereidingen

De leerkracht zorgt ervoor dat zowel de powerpoint en de verschillende filmpjes open staan op de computer.

Inhoud van de les

Dia 1

De leerkracht stelt aan de kinderen de volgende vraag: welke smiley past het best bij jou rondom zingen? De 3 smileys betekenen: Leuk/weet ik niet/niet leuk.

Dia 2

De kinderen vullen vraag 1-8 in op hun werkblad. Dit doen ze zelfstandig.

⁴⁸ De drieslag: de leerkracht benoemt het ongewenste gedrag, hij benoemt de regel, en hij benoemt het gewenste gedrag.

⁴⁹ Slooter, p136-137

⁵⁰ SLO. Kunstzinnige oriëntatie. *TULE inhouden en activiteiten (2009)*. Geraadpleegd via <http://tule.slo.nl/KunstzinnigeOriëntatie/F-L54b.html>

⁵¹ Slooter, p137

Dia 3 en 4

De leerkracht legt uit wat brommers zijn aan de hand van 2 filmpjes.

Filmpje 1: Iris 9(VOH)zingt met harp, zuiver (Filmpje vanaf 5.08-5.56)

Filmpje 2: jongetje zingt met ugalile, niet zuiver (Filmpje tot 0.33)

Hierbij wordt de vraag gesteld: wat zijn de verschillen en overeenkomsten?

Dia 5

De leerkracht laat het filmpje: “twinkle little star” zien. Hier wordt vraag 9 bij ingevuld

Dia 6

De leerkracht toont een ander filmpje van het lied: twinkle little star. Hier wordt vraag 10 bij ingevuld.

Dia 7

De leerkracht doet een aantal stemoefeningen. Dit doen ze staande.

Houding

- Sta ontspannen. Benen iets uit elkaar, je lichaam moet kunnen veren. Voeten wijzen iets naar buiten
- Houd je hoofd recht.
- Laat je schouders hangen.

Dia 8

De leerkracht doet nu een aantal stemoefeningen waarbij de nadruk ligt op de stemtraining.

Spieren

- Uitstrekken of je net uit bed komt
- Kauwbewegingen
- Diep inademen, uitademen op de ssss
- Diep inademen en uitademen op ff

Zeggen: pp ff pp ff pp ff met hun handen op hun buik. De ademhaling komt uit de buik.

Dia 9

Aanleren van het lied DO-RE-MI:

Do	de do van domino
Re	van repen chocola
Mi	het mini mieren volk
Fa	familie van mama
Sol	die maken we soldaat
La	die laten we maar
Ti	waar woont ie in Tirol

En dan zijn we weer bij Do o o o

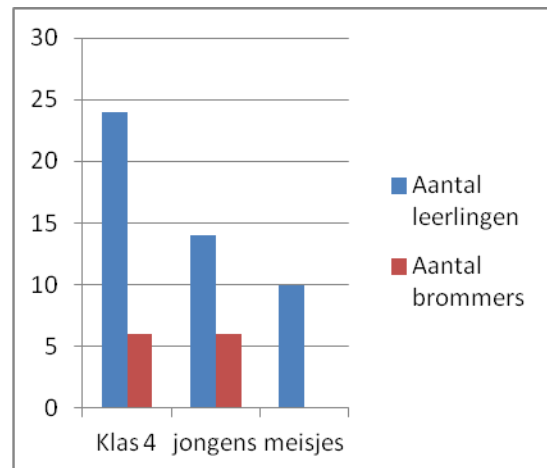
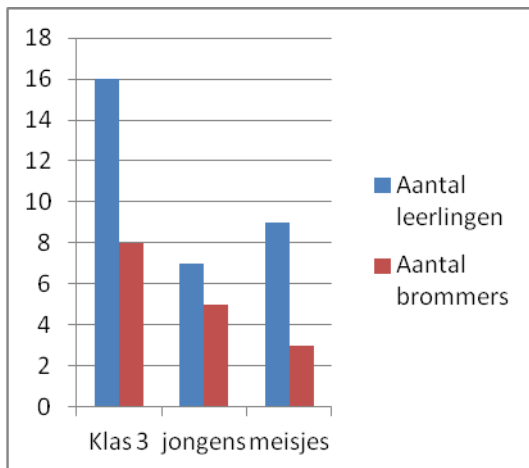
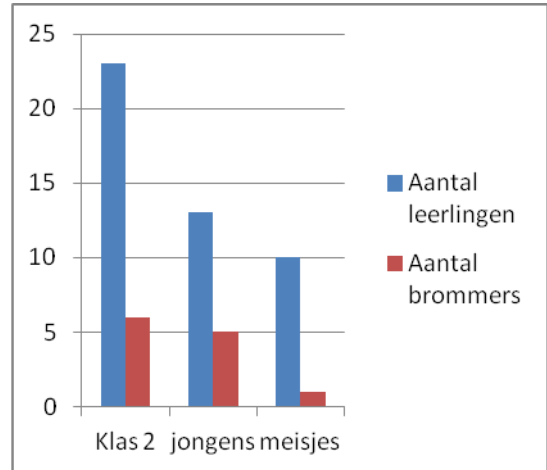
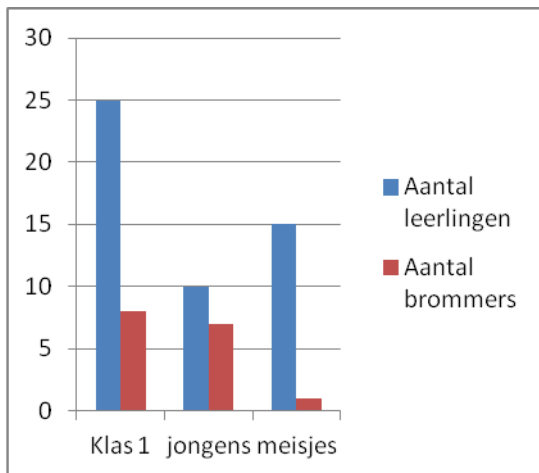
De groepen kunnen ook later worden omgewisseld

Dia 10

Invullen vragen 10-22 op het werkblad.

5.4. Nameting

Tussen 16 en 27 april 2012 is ook de nameting uitgevoerd. Dit gelijk na de gegeven les. Hierbij is er opnieuw gebruik gemaakt van de criterialijst uit de voormeting. Deze is te vinden in [bijlage 1](#). Hieronder de resultaten die naar voren kwamen:

5.5. Conclusie

Als we de resultaten met de voormeting en nameting gaan vergelijken zien we dat er geen directe verandering zichtbaar is bij brommers in groep 4. Het aantal brommers is gelijk gebleven. Wel is, uit zowel de voor als nameting, gebleken dat vooral jongens in het basisonderwijs brommers zijn. Vanuit de literatuur kwam naar voren dat brommers iemand nodig hebben die wel op de juiste toonhoogte kan zingen. Een leerkracht die op de juiste toonhoogte zingt is hierbij dus belangrijk of de leerlingen die wel op goede toonhoogte zingen kunnen de brommers in de klas ondersteunen. Brommers hebben dus anderen nodig om te horen of ze op de juiste toonhoogte zitten of niet. Juist doordat de leerkracht brommers geen uitzonderingspositie mag geven is het belangrijk dat ze zelf bewust worden van hun zangstem en dat ze zelf ontdekken dat ze brommers zijn.

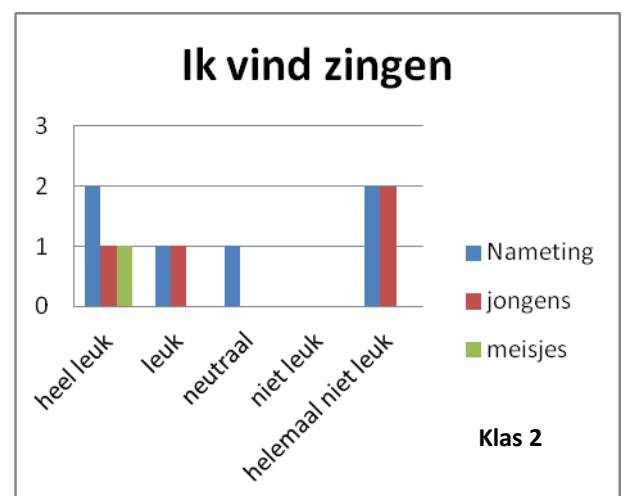
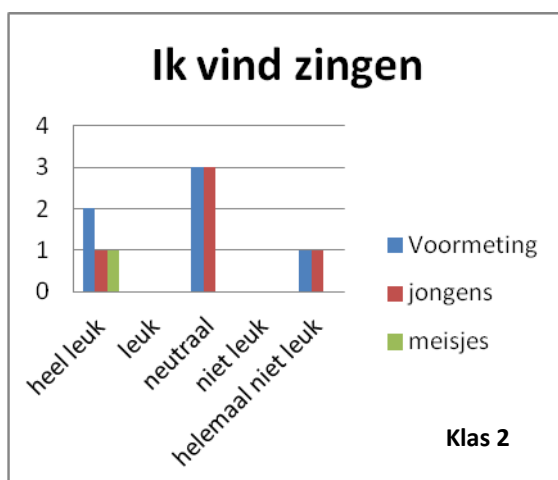
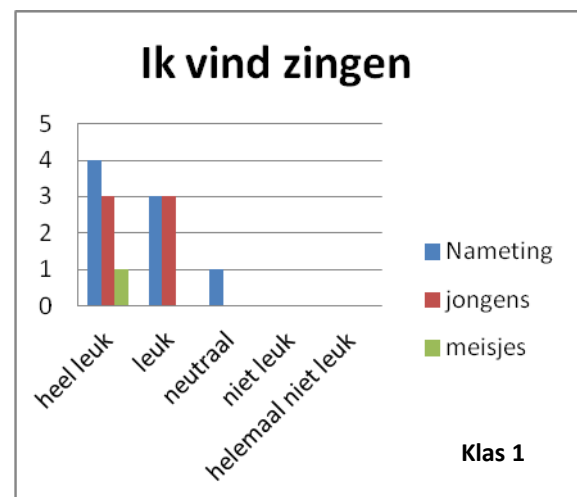
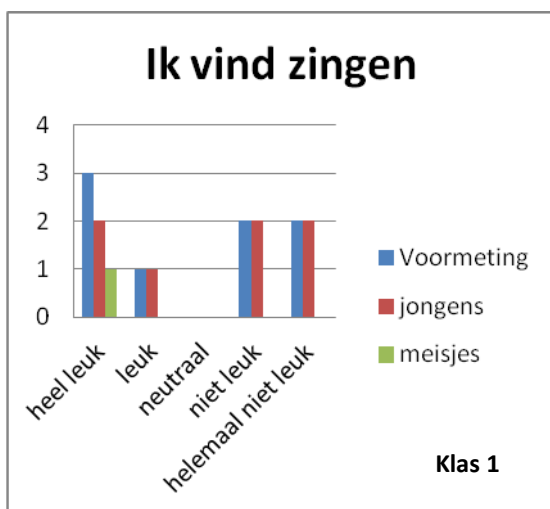
In klas 1 is de helft van de klas een brommer. Hierdoor is de zangkwaliteit van de groep erg laag. Slechts 8 leerlingen kunnen de andere brommers ondersteunen. Hierdoor is het belangrijk dat de

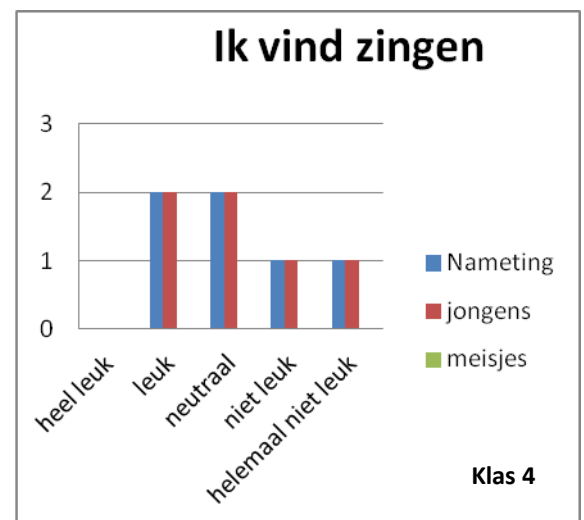
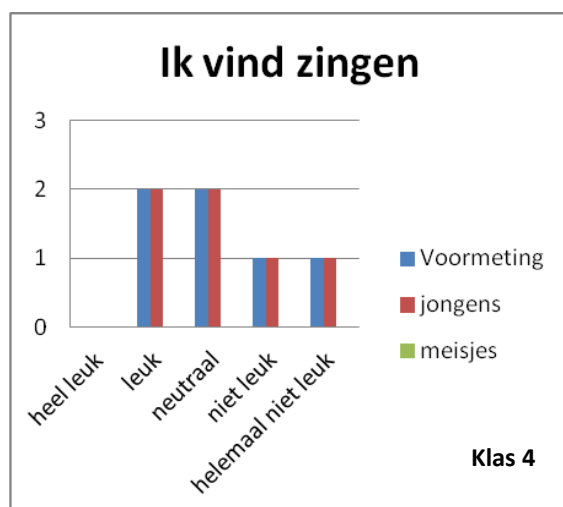
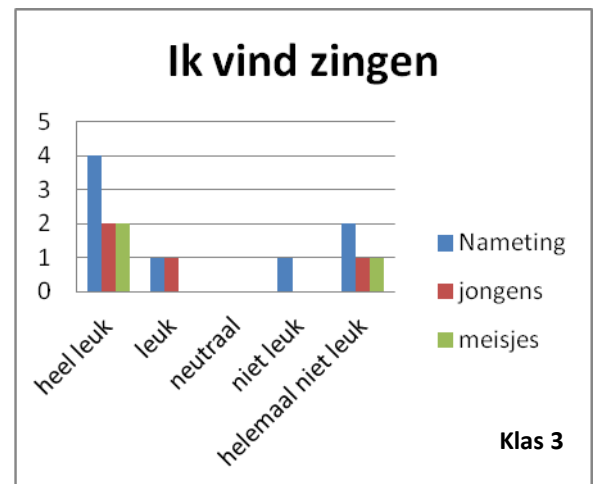
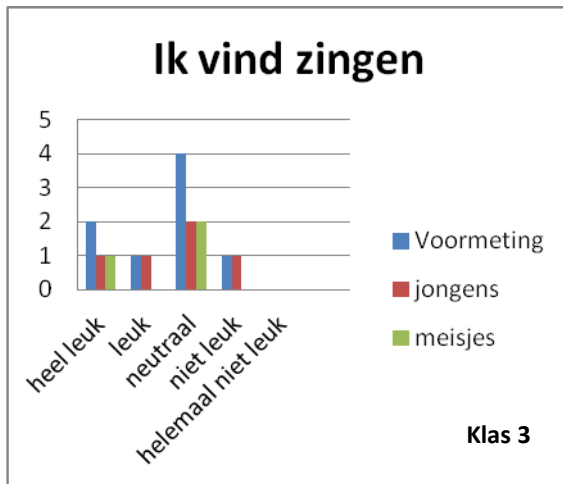
leerkracht wel op de juiste toonhoogte kan zingen. De leerkracht van klas 1 vertelde ook dat deze groep veel leerkrachten hebben gehad die niet goed op de juiste toonhoogte konden zingen waardoor de zangkwaliteit erg laag is. Zo wordt opnieuw zichtbaar dat de leerkracht veel invloed heeft op de zangkwaliteit van de groep.

Al met al kunnen we dus concluderen dat de theorie van Slooter niet direct in één les verandering geeft bij brommers in groep 4 op het onderdeel: zingen op juiste toonhoogte. Wel is de invloed van de leerkracht bij brommers groot. Het is belangrijk dat de leerkracht op juiste toonhoogte kan zingen. Hierdoor wordt de zangkwaliteit van een groep verhoogt.

5.6. Suggesties

Alle leerlingen hebben een vragenlijst ingevuld. Als we nu kijken naar de vragenlijsten van brommers en we richten ons op de motivatie rondom zingen voor en na de les werd het volgende statistisch zichtbaar:

Als we de voormeting en nameting van de 4 verschillende klassen vergelijken is er verschil te zien in de motivatie van brommers rondom zingen. Dit is vooral zichtbaar bij de brommers in klas 1 en 2. Zo zijn in klas 1 alleen nog maar brommers die zingen heel leuk, leuk of neutraal vinden en in klas 2 zijn er meer kinderen die zingen als leuk hebben ingevuld. Wel zijn hier een aantal leerlingen naar helemaal niet leuk gegaan. Bij de overige 2 klassen is er maar weinig verschil zichtbaar. Bij klas 3 zijn er veel kinderen naar helemaal niet leuk gegaan. En bij klas 4 is er helemaal niets veranderd. Klas 1 en 2 waren de twee groepen waar de les met de theorie van Slooter is gegeven waarbij dus ook na de les meer motivatie zichtbaar is. Deze gegevens zijn echter puur een analyse van de motivatie bij brommers voor en na één gegeven les. Uit verder onderzoek zal moeten blijken of deze theorie ook daadwerkelijk invloed heeft op de motivatie bij leerlingen in het zangonderwijs.

Hoofdstuk 6: Eindconclusie

In dit onderzoek staat de volgende hoofdvraag centraal:

Kan de theorie van Slooter bij zangonderwijs in groep 4, gericht op brommers, verbetering geven op het onderdeel: zingen op juiste toonhoogte?

Vanuit de literatuur, waarin ik inging op de invloed van de leerkracht op het zangonderwijs, kunnen we zeggen dat een leerkracht invloed kan hebben op een groep als de leerkracht zich bewust is van zijn eigen handelen. Zo is het van belang dat de leerkracht en de leerling dezelfde richting opkijken als de leerkracht zich opstelt als coach. Dit lukt onder andere door duidelijke lesdoelen te formuleren per les. Vanuit het lesdoel kan de leerkracht de leerling begeleiden in hun leerproces. Ook door gezag, deskundigheid en leiderschap wordt de invloed van de leerkracht groter op een groep. Door gezag en leiderschap te tonen heeft dit invloed op de orde. Door deskundigheid te tonen heeft dit invloed op de sturing die de leerkracht geeft aan zijn leerlingen. Die sturing zorgt weer voor positieve uitwerking op de motivatie van leerlingen en kan de leerkracht bewust gaan handelen en invloed hebben op de groep.

Wanneer dit gekoppeld wordt aan het zangonderwijs is het voor de leerkracht belangrijk dat hij kennis heeft over hetgeen wat aanbod komt in de les. Hierdoor toont de leerkracht zijn deskundigheid. Doordat de leerkracht kennis heeft over de leerlijnen en over de verschillende modellen bij zangdidactiek kan de leerkracht vanuit die kennis gaan handelen en sturing geven aan de leerlingen. Die sturing geeft weer motivatie bij de leerlingen rondom zingen. Door gezag en leiderschap uit te stralen heeft dit invloed op de orde rondom het zangonderwijs. Juist vanuit de orde is er een en al aandacht voor de leerkracht en kan de inhoud van de les goed gepresenteerd worden. De inhoud van de les wordt vooral gehaald uit de lesmethode van de school. Als school is het belangrijk om bewust een lesmethode te kiezen die past bij de visie van de school. Het is daarom belangrijk om duidelijk de verschillen tussen de methodes in kaart te hebben. Juist vanuit die kennis kan er bewust gekozen worden voor een methode en kan dit ten goede komen aan het huidige zangonderwijs.

In mijn praktijkonderzoek ging ik in op brommers in het zangonderwijs gekoppeld aan de theorie van Slooter. Er kwam naar voren dat de theorie van Slooter geen verbetering op het onderdeel zingen op juiste toonhoogte bij brommers. Wel werd zichtbaar dat deze theorie invloed kan hebben op de motivatie van brommers bij het zingen. Ook kwam opnieuw de invloed van de leerkracht sterk naar voren. Het is voor brommers belangrijk dat ze ondersteuning krijgen. Door middel van stemoefeningen bijvoorbeeld. Hierbij is het wel belangrijk dat ze een voorbeeld hebben hoe het wel zou moeten. Door als leerkracht bewust te zingen op de juiste toonhoogte biedt dit veel ondersteuning voor brommers. Ook hier is dus van belang om als leerkracht bewust te zijn van zijn eigen handelingen. Als de leerkracht niet bewust is hoe hij zingt zal hij ook geen ondersteuning kunnen geven aan brommers. Echter kwam wel vanuit de literatuur rondom brommers naar voren dat ze geen uitzonderingspositie krijgen in de groep. Dit kon namelijk leiden tot schaamte waardoor de motivatie rondom zingen bij brommers enorm afzwakt.

Uiteindelijk valt of staat dit alles met de individuele persoonskenmerken van de leerkracht. De invloed van de leerkracht ligt grotendeels bij de leerkracht zelf. Een leerkracht kan namelijk zelf bepalen hoe hij invulling geeft aan zijn lessen. Elke leerkracht heeft zijn eigen persoonlijke ontwikkeling en identiteit. De leerkracht maakt zelf keuzes op hoe hij zijn bijdrage wil leveren in het onderwijs en hoe hij daar zijn verantwoordelijkheid voor wilt nemen. Juist de uniekheid van elke leerkracht zorgt ervoor dat het onderwijs zo uitdagend, maar ook verschillend kan zijn. Leerkrachtvaardigheden die doen er toe!

Hoofdstuk 7: Discussie en aanbevelingen

Algemeen

In dit onderzoek komt duidelijk naar voren dat een leerkracht invloed kan uitoefenen op het zangonderwijs als hij zich bewust is van zijn eigen handelen. Ook is het een meerwaarde om de lesdoelen vooraf aan de les te benoemen. Hierdoor kijkt zowel de leerkracht als de leerling figuurlijk in dezelfde richting. Ook tijdens het evalueren van de lesdoelen zorgt dit voor zowel reflectie voor de leerkracht als voor de leerling. Gezag, deskundigheid en orde vergroot de invloed van de leerkracht. Door bij het zangonderwijs deze drie pijlers ook toe te passen zorgt dit dat de leerkracht invloed krijgt op de zangkwaliteit van een klas. De individuele persoonskenmerken staan echter het meest centraal. Alles valt of staat hiermee. De wil moet allereerst bij de leerkracht vandaan komen. Als die wil er is kan hij bewust naar zijn eigen handelen gaan kijken en op die manier invloed gaan uitoefenen op de groep. Ook op brommers in het zangonderwijs heeft de leerkracht invloed. Leerkrachten ondersteunen brommers al als ze zelf op de juiste toonhoogte zingen. Ook hun bewust laten worden van hun stem door stemoefeningen zorgt voor een betere zangkwaliteit bij brommers.

Tijdens dit onderzoek werd al snel zichtbaar dat de literatuur die ik had beschreven erg breed van stof was. De invloed van een leerkracht is enorm breed en zangonderwijs ook. Echter is vanuit de literatuur wel gebleken dat de invloed die een leerkracht heeft op het zangonderwijs wel degelijk zichtbaar is.

Voor het vervolg en als advies zou ik mee willen geven om zo concreet mogelijk te starten met de hoofdvraag. Door voor mijn praktijkonderzoek de hoofdvraag te veranderen in een concrete hoofdvraag zorgde dit ervoor dat ik taakgericht aan de slag kon met het experiment. en de onderzoeksvraag kon beantwoorden met de dataverzameling.

Hypothese

De hypothese die ik had beschreven in mijn inleiding blijkt achteraf niet te kloppen. Mijn verwachting was namelijk dat als leerkrachten zich bewust worden van hun eigen handelen doormiddel van de theorie van Slooter brommers op juiste toonhoogte konden zingen. In één les was dit niet te verklaren. Daarom zou ik als aanbeveling voor vervolgonderzoek zeggen dat er meerdere lessen moeten worden gegeven met betrekking op zingen op juiste toonhoogte. Hierdoor kan de theorie van Slooter ook worden toegepast op een langer traject. Waardoor er misschien wel resultaten zichtbaar zullen zijn bij brommers.

Vervolgonderzoek

Ook als aanbeveling voor vervolgonderzoek zou de criterialijst concreter kunnen worden gemaakt. Voor dit onderzoek was de criterialijst vrij zwart – wit. De leerling werd namelijk al gelijk een brommer genoemd als hij op het moment wanneer de voormeting werd uitgevoerd niet op de goede toonhoogte zingt en dit was ook bij de nameting het geval.

Ook als aanbeveling voor vervolgonderzoek zou er gekeken worden naar de theorie van Slooter op motivatie bij leerlingen in het algemeen. In mijn analyse rondom zingen was er namelijk verschil te

zien in motivatie bij zingen bij de les met theorie en zonder theorie. Dit was echter alleen een analyse. Verder onderzoek zou dit mogelijk nog kunnen vaststellen.

Hoofdstuk 8: Samenvatting

In dit onderzoek heb ik onderzoek gedaan naar de invloed van de leerkracht op het huidige zangonderwijs. Vanuit de praktijk merk ik namelijk dat het onderdeel zingen vaak als ontspanning en gewoonte wordt gezien waardoor er minder aandacht gegeven wordt aan het 'leren zingen'. Vanuit de landelijke leerlijnen moet echter wel het 'leren zingen' aan bod komen. Dit leidde tot de volgende onderzoeksvraag voor mijn literatuuronderzoek: Wat is de invloed van de leerkracht op het huidige zangonderwijs in de basisschool?

Door zowel de invloed van de leerkracht en het huidige zangonderwijs te beschrijven in mijn literatuuronderzoek wordt geconcludeerd dat een leerkracht zich bewust moet zijn van zijn eigen handelen. Wanneer de leerkracht zich bewust is van zijn eigen handelen kan hij ook bewust invloed gaan hebben op een groep. Ook door gezag, deskundigheid en orde vergroot de leerkracht zijn invloed. Echter gaat alles gepaard met de individuele persoonskenmerken van een leerkracht. De wil moet bij de leerkracht vandaan komen. Als die wil er is kan hij bewust naar zijn eigen handelen gaan kijken en op die manier invloed gaan uitoefenen op de groep. Wanneer dit gekoppeld wordt aan het zangonderwijs is het belangrijk dat de leerkracht kennis heeft over zingen. Vanuit die kennis kan de leerkracht handelen en sturing geven aan de leerlingen. Vanuit gezag en orde kunnen de lessen doelgericht worden gegeven. Door de lesdoelen per les te noemen en te evalueren zorgt dit ervoor dat de leerling en de leerkracht dezelfde richting in kijken en er dus doelgericht les wordt gegeven.

Doordat de invloed van een leerkracht op het zangonderwijs breed is te interpreteren, leidt dit tot een verfijning van mijn hoofdvraag voor mijn praktijkonderzoek. Waardoor de hoofdvraag verandert in: "Kan de theorie van Slooter bij zangonderwijs in groep 4, gericht op brommers, verbetering geven op het onderdeel: zingen op juiste toonhoogte?" Door middel van een experiment bij brommers in groep 4 wordt er gekeken of door de handelingen van de leerkracht brommers beter gaan zingen op juiste toonhoogte wanneer de leerkracht gebruik maakt van de theorie: 'De vijf rollen van de leerkracht' van Slooter. Er wordt geconcludeerd dat de theorie van Slooter geen effect heeft bij brommers op het onderdeel: zingen op juiste toonhoogte. Wel wordt zichtbaar dat deze theorie invloed kan hebben op de motivatie van brommers bij het zingen. Echter is dit een analyse. Uit verder onderzoek zal moeten blijken of deze theorie ook daadwerkelijk invloed heeft op de motivatie bij alle leerlingen in het zangonderwijs. Wel is de invloed van de leerkracht bij brommers erg groot. Het is voor brommers belangrijk dat ze ondersteuning krijgen. Zo is het belangrijk dat de leerkracht wel op de juiste toonhoogte de liederen zingt. Zo hebben de brommers een voorbeeld. Als de leerkracht niet bewust is hoe hij zingt zal hij ook geen ondersteuning kunnen geven aan brommers. Ook hier is dus van belang om als leerkracht bewust te zijn van zijn eigen handelingen. Brommers moeten echter geen uitzonderingspositie krijgen in de groep. Dit kan namelijk leiden tot schaamte waardoor de motivatie rondom zingen bij brommers afzwakt en de zangkwaliteit van de klas niet ten goede zal komen. Door als leerkracht bewust te zijn van zijn eigen handelen zal er bewuster zangonderwijs worden gegeven in de praktijk!

Literatuurlijst

Boeken

Baarda, D.B. en Goede, M.P.M de (2006). *Basisboek methoden en technieken, handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwantitatief onderzoek*. Houten: Wolters-noordhoff Groningen, 4^e druk.

Bokhove-Wensveen, N. van (2011). *Kinderen en... hun manier van leren: motivatie in de klas*. Amersfoort: Kwintessens

Kallenberg, T. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren*. Utrecht/Zuthphen: ThiemeMeulenhoff

Lei, R. van der & Haverkort, F., & Noordam, L. (2005). *Muziek Meester!*. Amersfoort: Thieme Meulenhoff

Mijland, I. (2007). *Orde gevraagd*. Esch: Quirijn

Pintrich, P.R. ed. (2002). *Motivation in Education. Theory, Research, and Applications*. (Upper Saddle River: Merrill Prentice Hall

Slooter, M. (2009). *De vijf rollen van de leerkracht*. Amersfoort: CPS

Smeijsters, H. (2008) 'De therapeutische waarde van muziek' in, René Diekstra en Michel Hogenes (red.), *Harmonie in gedrag. De maatschappelijke en pedagogische betekenis*, Uithoorn: Karakter uitgevers

Wal van der, J., ed. (2006). *Identiteitsontwikkeling en Leerlingbegeleiding* Bussum: Coutinho,

Lesmethodes

Bezemer, S., & Driel, T. van (2009). *Meer met muziek!*. Gouda: Driestar educatief

Brouwer, W. (2003). *Stepping stones*. 's Hertogenbosch: Ward Centrum Nederland

Lei, R. van der, & Haverkort, F., & Noordam, L. (2007). *Moet je doen: muziek*. Utrecht/Zutphen: Thieme Meulenhoff

Vulperhorst, A., & Dropsie, A. (2011). *Vier muziek met: de complete muziekmethode voor het basisonderwijs*. Houten: Ascolta

Studieonderzoeken

Cramer, N., & Helmes, P., & Lei, R. van der, & Toening, T. (2010). *Kennisbasis muziek*. Geraadpleegd via: http://s3.amazonaws.com/assets.paboweb.nl/assets/245/Kennisbasis_Muziek_def_11.01.11.pdf

Gennip, H. van, & Vrieze, G. (2008). *Wat is de ideale leraar: een studie naar vakkennis, interventie en persoon*. ITS- radboud universiteit Nijmegen. Geraadpleegd via: http://www.velon.nl/uploads/nieuws/bestanden/wat_is_de_ideale_leraar.pdf

Gennip, H. van, & Vrieze, G. (2008). *De ideale leraar hee(f)t VIP*. Geraadpleegd via: mweb.bicat.com/blob/WIJKCOL9939.pdf

Roovers, F. (1999). *De aspecten van taal en muziek in een liedtekst*. Geraadpleegd via:
http://homepage.mac.com/frans.roovers/minormuziek/page8/page18/files/page18_2.pdf

Sluis, M. van der (2010). *Zingen in de klas. Een onderzoek naar de invloed van zingen op de sfeer in een klas* Ede: Christelijke hogeschool Ede

Artikelen

Wardcentrum Nederland (n.d.) Wardmethode, toen en nu. Geraadpleegd via:
<http://www.wardcentrumnederland.eu/wardtoenennu.pdf>

Wardcentrum Nederland (n.d.) *Stepping tones: Stapsgewijs thuis raken in de taal van muziek*.
Geraadpleegd via: <http://www.wardcentrumnederland.eu/methodiek.pdf>

Internetsites

Stichting beroepskwaliteit leraren (SBL), (n.d.) Geraadpleegd op 25 november 2011 via:
<http://www.bekwaamheidsdossier.nl/bekwaamheid-info.html?onco&artikelen&91>

Cultuurnetwerk Nederland 2011 (n.d.) Geraadpleegd op 10 december 2011 via:
<http://www.cultuurplein.nl/moet-je-doen-muziek>

Cultuurnetwerk Nederland 2011 (n.d.) Geraadpleegd op 10 december 2011 via:
<http://www.cultuurplein.nl/meer-met-muziek>

Cultuurnetwerk Nederland 2011 (n.d.) Geraadpleegd op 10 december 2011 via:
<http://www.cultuurplein.nl/moet-je-doen-muziek>

Cultuurnetwerk Nederland 2011 (n.d.) Geraadpleegd op 10 december 2011 via:
<http://www.cultuurplein.nl/stepping-tones>

Cultuurnetwerk Nederland 2011 (n.d.) Geraadpleegd op 10 december 2011 via:
<http://www.cultuurplein.nl/vier-muziek-met>

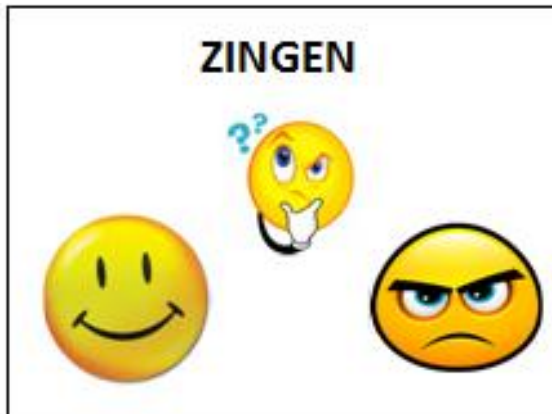
Bijlagen

Bijlage 1: criterialijst brommers

Aspect		Aandachtspunt	Jongens*	Meisjes*
Klank	Toonhoogte	Welke leerlingen zingen niet de melodie zoals die genoteerd is?		
		Welke leerlingen starten niet het lied op de juiste toonhoogte?		
		Welke leerlingen blijven het hele lied niet op de juiste toonhoogte zingen?		
		Welke leerlingen zingen monotoon (eentonig)?		

Bijlage 2: powerpoint experiment

2.1. Les met theorie

Invullen werkblad vraag 1 -8

Doel van de les

1. Aan het einde van de les weet ik wat brommers zijn bij zingen.
2. Aan het einde van de les kan ik het lied do-re-mi met de hele klas mee zingen
3. Aan het einde van de les weten de kinderen wat stemoefeningen zijn en wat daar het doel van is.

Filmpje

<http://www.youtube.com/watch?v=ErMfW-X-LJZ4>

<http://www.youtube.com/watch?v=HGvVeNM-Ls8>

Twinkle little star

<http://www.youtube.com/watch?v=sE53hTHCY&feature=related>

Invullen werkblad vraag 9

Twinkle little star

<http://www.youtube.com/watch?v=cjC64PTynw&feature=related>

Invullen werkblad vraag 10

Stem oefeningen

Houding

Stem oefeningen

Stem

Lied

Do	De do van domino
Re	Van repen chocola
Mi	Het mint mieren volk
Fa	Familie van mama
So	Die maken we soldaat
La	Die laten we maar zo
Ti	Waar woont ze in tirol

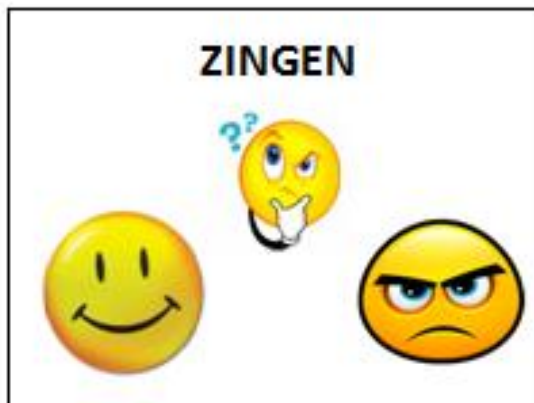
En dan zijn we weer bij Do o o o

Invullen werkblad vraag 11-22

Evaluatie

1. Aan het einde van de les weet ik wat brommers zijn bij zingen.
2. Aan het einde van de les kan ik het lied do-re-mi met de hele klas mee zingen
3. Aan het einde van de les weten de kinderen wat stemoefeningen zijn en wat daar het doel van is.

2.2. Les zonder theorie

Invullen werkblad vraag 1 -8

Filmpje

<http://www.youtube.com/watch?v=EMUVX-UJZ4>

<http://www.youtube.com/watch?v=HtGvV6N3JL8>

Twinkle little star

http://www.youtube.com/watch?v=E68hTf8C_Y&feature=related

Invullen werkblad vraag 9

Twinkle little star

http://www.youtube.com/watch?v=sgGedP0nuc_Y&feature=related

Invullen werkblad vraag 10

Stemoefeningen

Houding

Stemoefeningen

Stem

Do

Do	De do van domino
Re	Van repen chocola
Mi	Het mini mierevolk
Fa	Familie van mama
So	Die maken we soldaat
La	Die laten we maar zo
Ti	Waar woont ie in tirol

En dan zijn we weer bij Do o o o

Invullen werkblad vraag 10-22

Bijlage 3: vragenlijst

Vragenlijst

NAAM:

***kleur het rondje wat bij jouw antwoord hoort**

1. Ik ben een

- ☐ Jongen
- ☐ Meisje

2. Ik ben

- ☐ 6 jaar
- ☐ 7 jaar
- ☐ 8 jaar
- ☐ Jaar

3. Ik vind zingen

- ☐ Heel erg leuk
- ☐ Leuk
- ☐ Beetje leuk, beetje niet leuk
- ☐ Niet leuk
- ☐ Helemaal niet leuk

4. Ik vind dat er meer gezongen moet worden in de klas

- ☐ Helemaal mee eens
- ☐ Eens
- ☐ Beetje mee eens, beetje mee oneens
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal mee oneens

5. Brommers zijn

.

6. Zingt het meisje, in het filmpje, op de juiste toonhoogte?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

7. Zingt de jongen, in het filmpje, op de juiste toonhoogte?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

8. Weet ik niet

9. Ik ben zelf een brommer

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

10. Ik vind dat er meer gezongen moet worden in de klas

- ☐ Helemaal mee eens
- ☐ Eens
- ☐ Beetje mee eens, beetje mee oneens
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal mee oneens

11. Ik vind zingen

- ☐ Heel erg leuk
 - ☐ Leuk
 - ☐ Beetje leuk, beetje niet leuk
 - ☐ Niet leuk
 - ☐ Helemaal niet leuk
-

12. De leerkracht toont respect

- ☐ Ja
- ☐ Nee

13. De leerkracht maakte duidelijke afspraken

- ☐ Ja
- ☐ Nee

14. De leerkracht corrigeert ongewenst gedrag

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Noem een voorbeeld:

15. In deze les wist ik duidelijk wat ik moest doen

- ☐ Ja
- ☐ Nee

16. In deze les heb ik het volgende geleerd:

17. Deze les was:

- ☐ Heel leuk
- ☐ Leuk
- ☐ Beetje leuk, beetje niet leuk
- ☐ Niet leuk
- ☐ Helemaal niet leuk

Dank je wel voor het invullen!